

مجموعہ
عشقِ حقیقہ

مصنفہ حضرت قاضی حمید الدین ناگوری رحمۃ اللہ علیہ
استاد و خلیفہ حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی قدس سرہ
عشق و محبت اور معرفت الہی و تصوف میں عجیب کتاب ہے
(۲) رسالہ حضرت شاہ نعمت اللہ دہلوی در توحید۔

(۳) رسالہ حضرت امیر کبیر سید علی ہمدانی در بیان روح و نفس وغیرہ۔
(۴) رسالہ عشق نامہ یعنی ترجیح بند حضرت مولانا واحدی
علیہ الرحمۃ نہایت پر لطفت نظم ہے۔

مولانا مولوی حافظ سید سلیمان علی نظامی دہلوی خواجہ
حضرت خواجہ نغمہ ام الدین اولیا محبوب الہی قدس سرہ نے
اپنے کتب خانہ نغمہ امیہ کے واسطے

مطبع قیصریہ دہلی میں طبع کرا کے شائع کیا
سنہ ۱۳۳۲ھ

کتاب خانہ نظامیہ

یہ کتاب خانہ صرف اسی غرض سے قائم کیا گیا ہے کہ علوم قدیمہ کا تحفظ کیا جائے
بزرگان دین کی پیشینہا اور نایاب کتابیں طبع کر کے شائقین کی خدمت میں
پیش کی جائیں جن عربی یا فارسی کتابوں کے ترجمہ کی ضرورت ہو ان کا ترجمہ بھی
کیا جائے تاکہ ہمارے اہل ملک اپنے بزرگان کے فیوض و برکات سے
بخوبی استفادہ حاصل کر سکیں

الحمد للہ کہ اس کتاب خانہ میں نایاب اور نہایت مفید قلمی کتابوں کا ایک معقول
ذخیرہ جمع ہو گیا ہے اور اسکے معاونین اسکی ترقی و اشاعت میں برابر کوشش
فرما رہے ہیں آپ ہی اس کی اعانت ضروری خیال فرمائیں اور جو کتابیں یہ کتاب
خانہ طبع کر چکا ہے یا زیر طبع ہیں ان کی خریداری فرما کر علمی قدر دانی اور اسلامی ہمدردی
کا ثبوت دین تاکہ یہ کتاب خانہ مستحکم بنیاد پر قائم ہو کر اپنے فرض منصبی کو بخیر و
خوبی انجام دے سکے۔

سیرت نظامی

یعنی سوانح عمری حضرت سلطان الشاہ محبوب الہی خواجہ نظام الدین اولیا قدس سرہ
جس میں آپ کے بزرگان کی بخاری سے تشریف آوری۔ آپ کی ولادت۔ طالب علمی
یتیمی۔ ارادت و خلافت۔ فقر و مجاہدہ۔ کشف و کرامت۔ اخلاق و عادات ارشاد
و تعلیمات۔ سخاوت۔ لشکر خانہ۔ تعمیر خانقاہ۔ اوراد۔ وظائف و عبادت۔ اور آپ کے
مکتوبات۔ اور آپ کے خلفاء مریدان۔ اور آپ کے ہم عہد سات بادشاہوں اور
تمام خواجگان چشت کے مفصل حالات اور آستانہ شریف کی عمارت کا مفصل بیان
ہے۔ قیمت بلا محصول پندرہ

سید علی نظامی اہر زاوہ حضرت خواجہ نظام الدین اولیا قدس سرہ مالک کتاب خانہ نظامیہ پورہ

ہمارے کتب خانہ سے عربی۔ فارسی۔ اردو کی ہر ایک کتاب درسی و غیر درسی مل سکتی ہے

عشق

مصنفہ حضرت قاضی حمید الدین ناگوری
رحمۃ اللہ علیہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

اللہ لالہ الہوورد و یجد بران ظہور کہ شہود ذات و مقصود صفاقت و برآل و بر اصحاب
 و پیروان وی باد و بعد از ان کلمہ چند کہ از الہامات نہ از عقلیات از جوش است نہ از
 گوش از برآے ذوقیات یا ران تحریر یافت تا در عقدہ عشق رہنمون شود و ازین شرب
 شرار شوق بدرون رود امید کہ در نظر مقبولان قبول آید آمین یا رب العالمین۔ چون
 آن گل نازک در گلشن بے نشان بر بستر ناز در خوابستی چنان بخود بود کہ از ہستی خود
 خیز داشت ناگاہ مشاطہ قضا ز فرمہ محبت بگوشش فرو خواند از استماع آن نغمہ در جوش
 آورد و بکشش ان اعرف بیدارش کرد چون از مہد عدم سر بر کرد ناگاہ نظر بر جمال
خالق آدم علی سورۃ افتاد و نور جنبش بر دیدہ اش چنان تافت کہ از غلبہ شوق بیقرارش
 ساخت و در نہایت اضطراب و عین حضور می بانگ پے صبوری برداشت کہ یا لیلۃ
رب محمد لم یخلق محمد اواز عنایت غیبی خرابی در جانش افتاد و آری شاہ عشق کہ حسن عبارت
 اوست ہر چند کہ از دیدہ عاشقی در آئینہ معشوق خود رانی بیند نو بتبری یا بد خرا بتفر میگرد
 و خوبتر میشود اول تا آخر حالش ہمین است آری از ازل مہ بر کردہ تا ابد مگر التست
 اما سیرابی ممکن ندارد

وقتے نشد از دیدن تو دیدہ سیر
المحقق کہ درین شیوہ چہ ناویدہ گدایم

مطبوعہ در...

یہیہات یہیہات چون خواست کہ در صحرای نہور بساط محبت بگسترود بگلشن جہان
 صفت عاشقی و معشوقی با گل رخسار خود عشق بازی باز دور سار من و تو ترانہ محبت
 آغاز و تا بسبح آن نغمہ عاشقی پروانہ دار بر شمع جمال خود را فدا سازو ۔
 اما در وہیامی مجبان طاقت فراق نہ داشتند و نمیخواستند کہ بزندان دنیا آیند و در قفس قائل
 پای بند شو نہ تنق سبحانہ تعالیٰ بایشان دعدہ کرد کہ لطف اشہار افرو نخواہد گذاشت اما
 درین مصلحت عظیم است چونکہ قدر وصال بيفراق دانستہ نبیشود پس پرور گلشن صفات
 تفرج ذات بدست آر حیات و عجائب قدرت ما را معائنہ کن و نعمت ہائی گوناگون در
 تصرف آرو شکر گو کہ این ہمہ مہیا برائے تو کردہ ام و ترا برای خود و ازین دوری متفرق
 نشوی خاطر جمع داری کہ سلسلہ محبت محکم یعنی *سبحانہ و بحمده و بحمده و بحمده* در فوق کرم ہمہ حال از تو
 جدا نخواہد شد یعنی *وہو معکم اینا کلمہ و قلاوۃ لطف از گردن تو کشیدہ نخواہد شد* یعنی
و سخن اقرب الی من جبل الوریڈ و فراموشی و ہر ساعت با مادر گفت گو باشی یعنی *فاذکر وری*
اذکر کم و ہر دم در مجاہدہ فراموشی خود کوشی یعنی *واذکر ربک اذا نسیت* تا می مشاہدہ ہر آن
 نوشی *فایما تلووا نستم و جبۃ اللہ ہمیشہ در دائرہ جمع مقیم باشی* یعنی *کل من علیہا فان ویسقے*
و چہ ربک ذوالجلال و الا کر ام تا ہر دم شراب شوق ساقی با ذوق بدست ناز در کام جان
تو خواہد ریخت یعنی *و سقیہم ربہم شرابا طہورا* باز با پیام اندک رشتہ وصلت خواہد چسبید
 ازین سفر کثرت بوطن اصلی خود کہ وحدتست خواہی رسید یعنی *قطرہ کہ در صدف نہان*
 کرد انہ از برائے آنکہ تا در گرد و چون در کامل آید آنکہ در صدف نشاید بلکہ آن زمان
 در خزانہ شاہ باید *الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی* ازین معنی ہوں یہاں یہاں
 چون آن در پی بہا در صدف آمد تیر بلا بود کہ بر ہدف آمد یعنی *ولقد خلقنا الانسان فی کبر*
 عجب ظہور سے کہ بین حجاب و عجب عجابی کہ عین ظہور و عجب موجود سے کہ در وجود
 آمد و عجب وجود سے کہ بے شہود و با شہود است عجب احد سے کہ در عدد و بی عدد نمود

و عجب نموداری که در عدد یکی نمود و عجب معامی که بچکس نتواند کشود و عجب روی
 که هوش از دل بر بود و عجب ربودگی که نابود گردانید و عجب نابودگی که بود آورد و عجب
 بودگی که باو باشد و عجب باشنده که درو باشد بیہات بیہات خوش در روی کہ در دانش
 ہوسست خوش در بلکہ کہ جهانی از دست خوش جائے کہ با جانان خواست و خوش سودا کہ
 کہ ہوایش دارد و خوش ہواے کہ بلقائش آرد و خوش لقاے کہ بقائے بخشد خوش
 چشمی کہ چشمش نگرانت و خوش وصلے کہ فارغ از ہجرانت لے جانن این وجودین
 یافت ہر کہ درین یافت نیافت ہرگز نیافت داین دیدہ برائے دیدنت
 ہر کہ ازین دیدہ درین دیدن ندید ہرگز ندید من کان فی ہذہ العلیٰ فہو فی الآخرۃ العلیٰ و لا
 در شوق جو شیدن و فراموشی خود کوشیدن و خور اور ذات پوشیدن است اما
 افعال و اقوال و مشاہدہ احوال روسے نماید و در مشاہدہ احوال چند ان مستغرق باشد
 کہ فانی مطلق گرد و چون فانی مطلق شد بقائے ابدی یافت و رنجاقوال و افعالش حقیقی
 باشد ہر چه خواهد بگوید ہر چه خواهد بکند قسم با ذہن اینجا بود اما این احوال را کہ در می کشد
 و کہ بر می کشد و نہایت آنت کہ کہ در می کشد و انکہ در سے کشد سر می بردہ انکہ بر می کشد
 سر می بردہ انکہ سر می بردہ دریا نوش است و انکہ سر می بردہ بقطرہ مد ہوش است و ہمان شاہ
 عشقت کہ جائے با ہوش بر آمد و جائے با ہوش دانکہ با ہوش است عاشق با لک است و انکہ
 با ہوش است عاشق عارف است اما اور در تار رفت و این در اشارت ماندہ بیہات
 بیہات اگر من مومن عارف موجد باشم مارا چہ و اگر من منافق و کافر و مشرک باشم مارا چہ
 و اگر قبول کند مارا چہ و اگر مردود کند مارا چہ یعنی چون من از پیچم از پیچ پیچ نخواہ چون اوست
 اوست اوست ہوا و باشد چون بیشک اوست لاشک باش کہ خیالات عشاق چنانچہ
 بہشتیان از آوزنج عذاب است دوزخیان از بہشت عقاب یعنی جلالی را جلال بہتر و جمالی را
 جمال خوشتر اما عاشقان را ازین ہر دو در ستر زیر آکہ ذاتی اند و خیال ایشان ازین ہر دو برتر

و محبوب ایشان در پر فازیے نہایتے حسنش خراب تر و ازین غایتے عشقش ہر دم
 مضطرب و ہمیشہ رنگ و روے شان بچون زرد مدام در محک محبت خوشتر و مقام ایشان
 عند ملئیک مقتدر پر۔ اے جانمن عاشق و معشوق یک ذات اند اگرچہ عبارتاً دو
 مینمایند و ہر کہ دو می بیند در خروش است و ہر یک می بیند خاموش است و ہر کہ صبح
 نمی بیند مدہوش است و ہر کہ می بیند او می نوشد باہوش مدہوش است و این ہمہ
 رنگ بائے اوست و اینچا کیست کہ در میان آید و زبان بدش کشاید ہوسست کہ در بے
 نہایتے خود حیران مینماید بہہات بہہات از انگاہ باد عشق دریاے وحدت را
 در جنبش آورد از ان جنبش موجد ہا زدن گرفت و این کہ دیدہ میشود موجد ہا کے آن
 دریاست کہ می آید و میرود و ہر گاہ کہ ان باد ساکت گرد و دریا از جنبش آرام یابد
 ظہور بیطون رود و قیامت قائم شود و ہم ازینجا کہ میگویند تا کہ گویندہ اللہ در زمین
 خواهد بود قیامت نخواہد آمد و این کنایت ہم انانست و شرح این سخن طول دارد و
 بقلم راست نیاید فہم من فہم ولا بیک اشارت ہزاران عبارت پیدا گشت و ہر
 عبارت را صورتی و ہر صورتی را معنی و ہر معنی را بیانی یعنی از وحدت روی
 بکثرت آورد و در صحرائے ظہور از ہر طرف موسے و از نالہ ارنی بر آمد ناگاہ گوئی
 مقصود در میدان معرفت انداختند و ہر کس از مقام خود جنیدند و سمند اوراک اگر ہم
 و بچوگان تفکر بجد تمام بطرف ہر دند اما بحال مقصود بچکس نہ رسایند مگر آن شہسوار
 و بعضی و پیران وے کہ بگوے بازی من عرف نفسه فقد عرف ربه گماہر بود و بحالہ
 حال واقف بیک جولان از میان درر بود و بطرفۃ العین از حال بگنایند یعنی
 ما زناغ البصر و ما ظنی و بمقام رسایند یعنی قاب قوسین ادا و ذنی و بوقت ہر جائے بانند
 یعنی لی سع اللہ وقت دور دایرہ جمع الجمع مقیم گشت یعنی کل شیء ہا یک الا حیر بہہات
 بہہات ہر کہ در ذات کم شد در صفات پیدا آمد پس در عالم ظہور در ہر وجود موجود گشت

زیرا کہ چون این از میان رفت او در میان آمد پس هر چه هست او باشد و حقیقت
 حضرت رسالت پناه مسلم اینجا است و بدین محل هیچ کس نرسید مگر و بعضی
 از پیران وی امد در میان هزاران یک که طناب خیمه حضرت را دیده باشد
 بعضی را دے لاله مانند و بعضی را یرة اللہ رسیدند اما بعضی اندک
 بحقیقت محمد رسول اللہ رسیدند و بحقیقت محمد رسول اللہ من رانی نقل را و الحق
 اینجا مسلم باشد ای جانمن عوام را اسم باحیم است و خواص را اسم بی جسم زیرا کہ
 ایشان محو جسم حقیقی شدند لاچار بجز اسمی بیش نیست و خودی شان در خدا غلب
 شدہ پس بجز خدا هیچ نام دیگران در خودی خود مانند لاچار و فراق ابدی افتادند
 وجود خاصان در رشتہ وحدت با محو جہ سفتہ معلق اویرا نیست از سچت از مشرق
 تا مغرب و رتہ قدم ایشانست چون قلب مصفا لطافت میگرد و قالب ہم بصفت
 قلب میگرد و خود بنور میرسد و لطیف بلطیف پیوند یعنی درون و بدون یک لخت
 میشود چنانچہ هیچ گذر در میان نمی ماند پس اگر تیغ بر ایشان را نندازد همچو در آب رود او در
 در زمین و نئے در آسمان بلکه ہفت طبق فرونیہ و ہفت طور بالنیہ یک طور میگرد
 و در نظر هیچ حجاب نمی ماند یعنی و هو اللطیف الخیر ای جانمن مشکل سخن است
 زیرا کہ تا فانی مطلق نشود مسلمان حقیقی نباشد ہم از اینجا است کہ بزرگے فرماید -

صوفی و سبز پوشی و شیخی و چلہ داری + این جملہ شدی و لے مسلمان نشدی

عشق در ماہوت معشوق و باہوت عاشق در لاہوت عارف در جبروت و اصف
 در ملکوت واقف در ناسوت نزول تا اینجا بود باز چون وقوف یافت بوصف
 شتافت و وصف بعرفان انداخت و عرفان بمعارف پرداخت و در رویت
 معارف عاشق خود را باخت و چون خود را باخت معشوق را یافت ناگاہ سپاہ
 غیرت از کین گاہ وحدت بتاخت و ہمہ را زیر تیغ ساخت بجز شاہ عشق پہنچ

یکی را نگذاشت - آنکه همان ذات بود باز همان ذات شد آن نزول بود و این خروج
 پس گفت کمتر مخفیاً عبارت از باهوت است فاجبت عبارت از باهوت است
 آنج معروف عبارت از باهوت است فخلقت الخلق عبارت از جبروت است ملکوت
 و ناسوت است و اینهمه منزلهای نشسته گاه شاه عشق است که در هر منزله ظهور
 دیگر و در هر مقامی اسمی دیگر و رسمی دیگر و ذوقی دیگر پیدا کرد اما ناسوت جامع است
 یعنی مجموعه اینهمه یافت زیرا که تیرے از کمان قضا بیرون جهید است بر طرف ناسوت
 رسید یعنی آنچه در دوکان وحدت بود یک بیک در بانار کثرت کشود و وجودے که
 بی شہود است در عالم ظهور عین موجود است و لا خواه دانی خواه ندانی دم کہ است
 ہمیشہ و مذکر ہو میا شد یعنی در ہومی آید و در ہومی میرود و این عطلے محض حسب جا
 تعالیٰ است ہمہ کس را آوا می بر ما کہ قدر این عطایابی دانم و شکر این نعمت نیکوارم
 پس فہم باید کردم کہ می آید و میرود و در کدام حرف و در کدام صورت و جہہ بانگ
 میخورد یعنی ہو ہو پس ہر کہ دانست خورد را عین معنی رفیق کرد و فہم را درین عشق
 غریق برد و ہم را درین قعر متوطن ساخت و درین خیال محال با ہمہ حال خود را باخت
 اسید کہ گوہر مقصود خواهد یافت زیرا کہ چون با ہم معنی فہم را کہ با بدار ساخت و ہم را درین
 دریائی محیط انداخت تا بحدیکہ کہ خود را از میان باخت چون خود را باخت دوست یا
 یافت ای جانمن ہستی وجود طالب بمثل نمک سنگ است و مقصود همچو آب
 پس نمک سنگ وجود را در آب مقصود غرق دار شک نیست کہ بتدریج غائب گردی
 اندہر کہ در اینبار نمک افتد نمک گردد فہم سازد این فہم ہمین شغل است و در اسے
 این ہر چہ ہست گو باشش و این تعلق نہ بجاہدہ دارد و نہ بر یافت و نہ بصومند
 بصلاوۃ و نہ بدکردن و نہ بفکر و نہ بمراقبہ و نہ بمحاسبہ و نہ بعلم و نہ بمرقت و نہ بکفر و نہ باسلام
 ہیچ تعلق ندارد و از ہم بیرونست و این را عنایت خاص عطا محض گویند بہر کہ

والتدقیق برتبه من ایشان تو مباش اصل کمال نیست و بس تو دروگم شو وصال نیست
و بس بیہات بیہات انا نگاہ کہ گردش گردن گردان افتادہ است تا الی غایت
در گردش ماندہ است این چرخ ہمہ را در چرخ داشتہ است یعنی فرومی برو و بالا
میکشد چنانچہ حضرت خواجہ شمس تبریز قدس سرہ ازین معنی خبر میدہد۔

گر بہ پرستند ز حال زندگی   ہنصد و ہفتاد قالب دیدہ ام
در گویم شرح حال خویش را   ہچو سبزہ بارہا روئیدہ ام
ہمہ کس در کوشش درند کہ ازین ورطہ پریچاپیج خود را بیرون برند اما چون ناچار
برین است چہ کنند و ای جانمن ہر کہ ازین طلسم پریچاپیج روئے نتافت از آمد و رفت
خلاصی نیافت اما ہر کہ اعنائیت اور بہر شد ازین گرفتار خود را بیرون کشید بوی رسید
و کسوت دومی کہ جامہ فراق است بدرید و ہر کہ اور با گذشتہ در فراق ابدی انداخت
درین سخن است کہ عبارت راست منی آید بر موز سے عرض نمودہ شد بیہات
بیہات از ان دم کہ از عدم در دم آمد و ہر دم دم بدم در غم ہمدم و ہما سے پر غم بر می آید
و از شوق جانان جانان کہ از جان بیغم و از درد بیدر و در دل درد بلکہ دل
درد او عین درد و او درد ہم در او ہستند ناز در میان ہزاران یک مرد کہ از ہمہ
فرد و سینہ اش ہزار آتش و آہش سرد و دیدہ ہا پیر از خون درخش زرد ہم کہ خالی ازین
درد او نزدیک مرغان نیست مرد ہر کس در دمنند از درد و من از بید روی پر درد
کہ یک ذرہ نصیب مانگرد۔

ز روی بروی ما کہ تو بینی مان ز عشق   اندر ریش کہ سر نہ سپردم خجالت است
لے جانمن بار عشق پر بلاست در نیاید کس در ان کوی مگر عاشق کہ نوازش بلاست
آرے چون نوا از بلا ساخت راحت در اتقا یافتہ عاشق ہر چہ کہ بیکار است
دکار است چونکہ ہر چند محروم از بار است جانش در قید زلف نگار است

پس هر چند که ظاهراً است از در او همچو راست باطنش پریا راست زاهد هر چند که
 دوید بمنزل رسید عاشق از راه و منزل بنزاد است زیرا که اسیر کند دلدار است
 غلیو از هر چند که بلند پرواز است اما نظرش بر مردار است هر چند که بر بلند می
 می رود همش بپستی می رود باز هر چند که شسته و پی نیاز است و همش بلند
 پرواز است اگر از گرسنگی جاننش بر آید چنگ بر مردار نه آلاید هر چند که زبان
 از میان لرزنده دارد اما دل بر زنده دارد و مرد خود در یک حلقه می رود چون زانان
 شب و روز می پرواز - اے جانمن هر که در نظاره ذات افتاد از تفرج صفات برخا
 ودانند بے سببش در کشت جان بکاشت و دل از عالم تفرقه سبب بکلی برداشت
 و شاه عشق که عقد بانی پیچا پیچ بود به یک نظر همه پیش با یاد و پیچ و آفتاب معانی
 از زیر بر صورت بیرون کشید بیہات بیہات شب که عاشق روز است بیدن
 چہرہ معشوق صبح خود را فدا می سازد یعنی در ظهور محو می شود و سیاہی بجز در روشنی
 وصال نا چیز میگردد اما در بسوزاد اصلاً نمی رود زیرا که واغدا نیست و مراد از
 روز شب عبارت از فرح حزن است یعنی شاه عشق چون در بحر بینهایتی غوطه
 می خورد و در آن عمیق غایب میگردد و عالم را تا یک میسازد و در قریه نشان
 چندان می رود که آفتاب مقصود بدستش می رسد از عمیق حزن سر عالم فرح می کشد
 و مهر رخسار باوج ظهور طلوع میکند و جانزار روشن میسازد پس شب که هست حزن
 اوست و روز که هست فرح دوست است یعنی گاه رخ بیناید و گاه زلف می آساید
 اما این ایتر در عالم خراب تر است و از آن لقا که عین بقاست حرف فنا از جریدہ
 جهان نمان است بیہات بیہات آنکه سرور عاشقان بود در مانش محبوبان نیان
 و از سر بے نیازی و ناز چه لطف می فرماید یعنی ای محمد تو از ما قرار میجوی من از تو میفرآ
 مطلوب دارم ہم از اینجا است که گاہ بدریا کے وحدت و بقدر وصلت یعنی

کل من علیہا فان وبقی وجہ ربک ذوالجلال والا کر ام مستغرق بودی و عند لیب
 روحش ترا نری مع البصر وقت میخواستی و گاہے موج غیرت بساحل فراق باز روی
 یعنی قل انما انا بشر مثلکم - از زمان ناله یالیت رب محمد لم یخلق محمد بر داشتی
 و گاہ از خاک نعلین عرش را قرار بدی و گاہ بہدف دلش تیرالم یجدک یتیمافاؤے
 زوی و گاہ در عشق بے نیازی سرمہ ناناغ البصر و ماطنی حور وید ہا کشیدی و گاہ طعنہ
 اغیار بہ پیمانہ جور بر جانش رسیدی و گاہ بر تخت قاب قوسین او ادنی نشستی
 و گاہ بر خانہ کعبہ ہوکان گشتی این ہمہ براسے از دیاد محبت وورد بود و ہم ازہ
 حضرت رسالت پناہی صلعم ہر روز میفرمودی آہی در روزے کہ محمد را نو دروی
 و نو عشقی حاصل نشود در بر آمدن آفتاب از روز برکت مباد آرسے ہر چند کہ فراق
 بسیار و عشق میثار عاشق بیقرار معشوق در کنار عاشق و لفقار ہر چند کہ عاشق و لفقار
 عشق تا بدار ازین معنی است کہ - حسنات آخرین دادند سعد با سخن پایان پس قرار
 عاشق در بیقرار است و بیقراری ممکن نیست مگر در جد او جد ممکن نیست مگر در خودی
 و خودی ممکن نیست مگر از خداے یعنی حقیقتاً خودی مر خدایر است پس ہمہ حال خود
 خداے حجاب روی خود است و لیکن تراہ محبت در ساز من و تومی نواز و توییک
 این ساز نبود ہیچ نبود - حجاب روی تو ہم روی تست در ہمہ حال ہیہات ہیہات
 عجب وصل کہ عین ہجر و طرفہ ہجری کہ عین وصل ای جانمن ذات واحد و بدین دو
 صفت در ظہور آید و این دو تعبیر عاشق و معشوق ہرگز برنجیزد و اگر برنجیزد بازہ
 برقرار خود آید زیرا کہ چون عاشق و معشوق از میان برنجیزد ہیچ در میان نماند پس جاے
 کہ ہیچ نیست ہیچ نیست عشق درختی است کہ دو شاخ دارد یکی عاشقی دوم معشوقی
 عبودیت و ربوبیت نتیجہ این در صفت است پس این دوئی را دولی نتوان گفت
 بلکہ ہویت زیرا کہ از ان گاہ کہ شاد عشق بہ تیغ عاشقی و معشوقی خود را پر کالہ ساخت

و نمک در میان انداخت و بازی بجز با خود باخت تا ذوق خود از خود گیرد و در شوق
 خود در خود میرود. سهیات پیهیات از انگاه که خودی خود را در خود خواست ناگاه
 گوهر - فاجبت آن عرف از گنجینه کثر انخفا پیر و ن انداخت یعنی حقیقت محمدی
 که تجلی اول بود مثل نقطه که در دایره کاهویت برآمد و در این مرآت حسن یس نهایی
 خود را جلوه داد و بنظر محبت نگاه کرد عاشق حیران روی خود گشت ناگاه سناک
 وجود در میان آمد مفاصله روی نمود پس جان را جان و جانان را جان حاصل گشت
 و جان در کنار جانان جلوه داشت و هر دم در گشتن وصال بزبان حال با گل
 مقصود بپرواخت ناگاه صیاد قضا بدم رضا در او رو و این فلک غیور بد مهر باز
 بجز باخت و این چرخ کج رفتا که نتواند دیدن یار با یار یکایک از بستر وصال
 بجا کستر فراق انداخت ناگاه مرغ جان درین گلخن باشتیاق یار جانی تو سناک
 جان سوزی برمی آرد و هر دم از یاد اشیا نه لاهوتی و از هوای پرواز صحرا
 جبروتی و از شوق گلزار ملکوتی و قفس ناسوتی ناله زار میدارد بلکه یکدم آرام نگردد
 اما چه کند که صیاد ازلی بدم غفلت و بدانه مراد از مراد باز داشت و بسلم حرص باز
 شکست و بقید طبایع سفلی مقید گردانید و این فرق جدائی قائم در هم بر هم شدن
 خواست ناگاه قامت آن سر و لحو همچو الف در میان جان خواست و تن
 سکین را قیومیت از اینجاست حالا این نهال جان بخش را هر زمان بآب و
 پرورش داده می آید باشد که سبب امید بر آید و این دل داده را میوه و میال حیات
 و سینه را از میان بر باید تا از هر سو و هر سو بانگ هو بر آید بعبه و صلت عظیم مشتاق
 چنانکه قالب بیجان بیجان بود مشتاق اگر چه از دیده ظاهر غایب اما در نظر باطن موجود
 امید که غایب و آفر آید و باطن را به ظاهر نماید تا تصور صورت جمال معنی بر آید
 آید چنانچه باطن بنور حضور مهور راست آنچه ان نظرها هر ناظر بجاظر تعلق دارد

و اگر نظر ناظر بطور حاضر میل نداشتی باطن بظاہر نیاراستی همچنان در کتب عدم معدوم و مستور
 داشته اما حسن معنی بے مرآت صورت مجال دیدن نیست آنچه ان پیام صورت
 بے جمال معنی قائم بودن مجال پس وجود صورت براسے ظهور معنی است اما از تقریر
 صورت بجمیعت معنی رسیدن ممکن نہ ولیکن عاشقان لاوابالی کہ مشتاق بر جمال
 لایزال نیست و ہر صورت از خیال آن معنی خالی نیست و لہ

از بس کہ دو دیدہ در خیالت دارم باہر کہ نگہ کنم ترا پسندارم ہ
 سیہات سیہات ہر چه بود تا بود شد اگر چه نبود اما می نمود ولیکن در ان نمود از ہمہ
 بود شد مقصود معبود کہ جز ان وجود کہ معدوم است جمیع شہود در ان ظہور جز نور
 در نور عین نور کہ معذرت است از ہمہ شعور و در ہمہ شعور حاضر است کہ فتورے
 پذیرد چونکہ غایب است در ان حضور و بر عجایب ظہور چنان مشتاق محو است
 فراق از جہت آنکہ جز طاق ابروے ان روے محراب دیگر نیست الحمد للہ کہ دیگر
 نیست الیٰ یٰ ربیٰ ما تشکرکون ای جان من این تو ترا می خواہم تو مرا ہر چه می خواہی بخواہ ہر عطا
 کہ بے تو عین عذاب و ہر عذابے کہ با تو عین ثواب بلکہ ہر کہ برد و قبول تو نظر وارو
 حقا کہ نہ عاشق است خیالے دگر وارو۔ و ہر کہ دل بہ لب بعلتش آویخت ہر دم
 از دیدہ ہاسے رشک خون ریخت و ہر کہ جان بزلف مشک بار تو بست از دین
 ہینزار آمد ز نار بست ہر کہ ہشام توستی دارد اگر چه بیمار است اما تندرستی
 وارو ہر کہ پسندوی خال تو ناظر است در عین مسلمانے او کافر است و ہر کہ محراب
 ابروے تو دید دلش از مسجد و محراب برید و ہر کہ زبان غمخیزہ کشاد بحق
 حق کہ وعدہ فراداد

ہر لحظہ کہ در شوق جمال تو شوم غرق جزوے تو ام پیش نظر جلوہ دگر نیست
 لا الہ یعنی سو تو قبل ان تموتوا الا اللہ یعنی کیس فی الوجود الا ہو محمد رسول اللہ

یعنی ہوا الظاہر ہو الباطن۔ اینجا مسلم میگرد و تا کہ بدین صفتها موقوف نگردد از معنی کلمہ
وقوف نیابد و ستر مسلمانان بر و مکشوف نشود و در کلمہ کمال است ہدایت
و توسط و نہایت تا کہ بنہایت نرسد کامل نتوان گفت اول پست میانہ پست
آخر ہست بعد از ان ہرگز نباشد اورا کشت ہر کہ حرف غیر از لوح دل پشت
اورا این مقام داد دست الہی از کرم عمیم و از احسان قدیم ہمہ ما از محض عنایت
بسوی تو حید ہدایت از زانی فرمایا ہادی یا ہادی از صدقہ صدق لا الہ الا اللہ محمد رسول
اللہ کہ کلید گنج مخفی است و ہر علمی کہ ہست از نیست و ہر سری کہ ہست در نیست
و مقصود چلہ روندگان راہ حقیقت بر این است اما اول گفتن است بعدہ دانستن
آخر شدن است اما حقیقت اسرار کلمہ معلوم شود و بویے از گزار حقایق مسلمانان
بمشام جان رود و اے جانمن در اقرار نہی اقیامہ است معنی از ہمہ گسستن و
باحق پیوستن گفتن نیست اما دانستن آنکہ بدانند کہ وجود عالم بمثل حرف لا است
الف ذاتست یعنی بصورت ہست و بمعنی نیست و قیام حرف از الف ذات
است چون الف در لا آمد الا کشت پے الف ذات نہ قیام لا بظہور الاست
پس مقصود در لا والا ہمین الف است چون نظر دل طالب بر الف ذات آید
انگاہ سر نارا ایت شیا الار ایت السرفیہ روی نماید دان گفتن بود و این دانستن
چون سر لا الہ الا اللہ گفتی و دانستی اکنون در غور محمد رسول اللہ دراک محض
معرفتت زیرا کہ معرفت بعد از دانستن حقیقت محمد رسول اللہ تمام میشود
پس مراد از محمد رسول اللہ ظہور اللہ است اللہ اعلم یعنی محمد ظہور ذات کہ محدود
جمع محاد است و عالم ظہور محمد ہر چہ در وجود مطلق موجود بود و شہود و محمد نمود
یکایک در بازار عالم ظہور کثرت کمال است و ہر چہ ہست
اجزای آن و پیچ جزوی از اجزای او خارج نیست پس حرکتی کہ انا جزا باش

از جنبش کثرت و چون اجزا در ریخ باشد کل را راحت ممکن نیست پس چو اتمی
 اتمی نگوید و چگونه رحمت للعالمین نباشد که اهل است و هر چه هست فرع اوست
 پس ذات حضرت وحدت با کثرت است از نخبیت مقام شفاعت ختم بر حضرت است
 و بذات مطلق هیچکس نرسید مگر محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم پس محمد شد
 تا بخدا رسد و محمد شدن محال تا قدم بر قدم او نهند قولاً و فعلاً و عملاً قول
 محمد قرآنست و فعل محمد نماز و حال محمد تخلیقات باطلاق الله دیگر قول محمد ترک دنیا
 و فعل محمد ترک آخرت و حال محمد ترک جان یعنی ما نناغ البصر و ما طعنی سر گفتن و
 دانستن و شدن کلمه اینست تا که بدین صفت نگوید و بدین صفت نداند و
 بدین صفت نشنود از حقیقت مسلمانی آگاه نباید ازین معنی است که کلمه گویان
 بسیارند اما مسلمانان اندک اسے جانمن و حدیث پے کثرت و حدیث با کثرت
 و کثرت پے وحدت و وحدتے که بے کثرت است منزل خاص الخاص است
 و وحدتے که با کثرت است منزل خاص است و کثرتے که پے وحدت است
 منزل عامست و خاص الخاص بر جمال هویت مثل خالد یعنی از خلوت خانه
 هویت الله پر فل آمد اینجا هیچ چیز گنجایش نیست و خاص در شاہدہ پے کثرت
 پے خالد یعنی در وادی بے نهایت حیرانند و عام در صحراے کثرت پے جمال اند
 یعنی در میدان معرفت جاے جولان ندارد و در عالم من و تو دور از فهم یا رند
 و خاص الخاص در مقام محض من و مانے و خاص در مقام حیرانے و عام در مقام نادانے
 و از روستے معنی این ہرستے مقام رایگی دانی انگاہ آیت فضلنا بقضائنا علی بعض
 بزبان حال بخوانی زیرا کہ از ہوا اللہ ظہور آمد و از اللہ ہزار و یک نام ہر یک نام صفتے
 پیدا شود و در ہر اسمی صفت اللہ نقش بست ازینچہ الانسان بنیان الرب
 گفت بر تخت دل شاہ عشق بنشست و در ولایت وجود ملک دانی کردن

گرفت از نگاه کافران رامی ناز و موسلمان را بنوارد یعنی بر نفس قاهر و بروج را حم
یعنی قصر و رحم یعنی جلال و جمال یعنی زلف و رخ و از نگاه که در میدان و در
گوسه کثرت تمام مکاری و عیاری با ختن آغاز کرد گاه بچوگان لطف سر با
محبان بمقام حال میرساند و گاه بچوگانگری سمند غیرت تنهای مشتاقان پائمال میسازد
و گاه بهدف سینه عاشقان بنیز فراق میزند و گاه تشنگان زلال محبت را از
چشمه حیات بقطره وصال می نوازد یعنی کف پائتو چنانست نگارا -
این خون عاشقان است که پائمال کرده - ای جانمن و لا تقر بانهد الشجرة
فتکون من الظالمین چون این ند الشجرة گندم رسید سینه اش از فراق تبرقید
یعنی همه چیز از بر اے دوست خود آفرید پس بکدام شقاوتی از ما پر هیز فرمود
در شوق یاران نامیدی چندان طپید که دو دوسوز او در دل سلیم رسید و کند
کشش محبت او آدم را از دایره عصمت برون کشید و ان کشش عشق گندم
بود که ان معصوم را از حدام بیرون آورد و عاصی گردانید
من از ان حسن و زانفرون که یوسف است دانستم که عشق از پرده عصمت بر آورد زلف
بلکه آن تخم عشق بود که شجره آن تخم فقر نام دارد که در سر آدم با بیخ نمود چون آدم
جمال آن بدید بهیاسی ملکوت فرودس آنرا بخرد و پارسائی بسیار داد و بیخ بازار
رسوایی نهاد و انکه میگویند شیطان و موسه کرد و بخوردن گندم مبتلا ساخت ان شیطان
نبود بلکه مشاطه عشق بود و پرده دارد و محبت زیرا که محبت در پرده است و مشاطه
و معشوقی از پرده پیداشد و قتی که پرده نبود هیچ نبود شرح این سخن طول است
فهم من فهم عرف من عرف الغرض از قرب دوست بعد آورد چون از فراق بیگانه
شد فرمان آمد چرا چنین بار بر سر کردی نه ترا ازین معنی منع کرده بودم که گردگر
محبت مگر و که خار هجران در غنچه جانست خواهد غلید و هوس این دانه ممکن که گرفتار

دام بلا خواہی شد اکنون چون محبت اختیار کردی بار محنت می باید کشید تا گاہ بانگ
 رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا بِرَأْسِ بَانِكُمْ أَوْ رَدَّوْا بِنَانِكُمْ أَوْ رَدَّوْا بِنَانِكُمْ أَوْ رَدَّوْا بِنَانِكُمْ
 زیر آگه بایستی که عرش و کرسی و لوح و آسمان و زمین و کوہ طاقت آن نداشتند
 از سر ظلم و جہولے بر سر کرد آن ہی از گندم نبود بلکه از بار محبت ہی بود چون
 کہ آن گندم نبود و انہ محبت بود اما درین سر عظیم بود زیرا کہ اگر آدم علیہ السلام
 دانہ گندم بخوردی خدائے و بندگی ظاہر نگشته و لذت عاشقی و معشوقی کسے نداشته
 و برنج و فراق و قدر رحمت وصال معلوم نشدی و خزانہ عفاری و غفور می یگان
 ماندے گناہ من ز عدم گر نیامدی بود وجود غفو تو در عالم عدم می بود
 قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ
 الرَّحِيمُ كَمَيْتًا الْمَحْدُومَةَ رَشْتَةُ امید چنان محکم کرده است کہ هیچ نوع گسسته
 نشود تا کید لا تقنطوا از بہر نیست کہ بچکس از در کریم محروم زد و بلکه ہر کہ
 از عظمی گناہان ناامیدی در خاطر آرد و کافر گردد سبحان اللہ چه رشتہ امید
 قوی ساختہ است کہ این را نہایت ضعیف یافتہ یعنی خالق الانسان ضعیفًا
 و جان ضعیف و رشتہ امید کہ قوی تر است بسینہ آویزان داشتہ ہر چند
 کہ با د کفر و شرک و عصیان میجنبا مذاک نیست چونکہ بیچ امید محکم است -
 لے جان من فرض تکان آن خداست و بان طاعت و عبادت و زنا کہ با عبدک
 حق عبادتک اندو این بچندین آلودگے و ضعیفی چه شایان خدمت و عبادت
 حضرت پاک او باشد ہمین کہ مودعہ امید بدست دارد و بجز عجز قابلیتے دیگر
 ندارد و امیدانکہ نا امید نگردانی امیدوار انرا اگر چه ہمہ امیدوارانند و ان کسیت
 کہ امیدوارند و اما عاصیان امیدوار مطلق اند چونکہ صالحان مودعہ صلاحیت
 دارند و عابدان مودعہ صدق و حافظان مودعہ حفظ و حاجیان مودعہ حاج

و غازیان مودعه نغز او سخیان مودعه سخا بمثلہ اما عاصیان پوچ ندارند جز مودعه
 امید از بخت اہل نوید رحمت ایشان آمدند کہ این اللہ نغیر الذلوث جمیعاً۔
 روز محشر چون صفہائے خلائق جدا جدا ایستادہ شوند صالحان بر صف صلاحیت
 و صادقان بر صف صدق ہمین طور بر حسب قابلیت صفہا شوند اما عاصیان را
 بر صف مغفرت ایستادہ گردانند ازین معنی است کہ بزرگے میفرماید

رحمتش را تشدیدیم برگناہ عرصہ عصیان گرفتہ زمین سبب

دران روز شفاعت دستگیری عاصیان کس نکند سر نہ است پیش افکنده
 ایستادہ باشند لطف حق شفاعت ایشان کند فضل و کرم او دستگیر ایشان

گرد و چونکہ حکم اللہ مذنبہ و انائب عفو در باب ایشان بی منت غیری رحمت

حق ایشان را بمقصود رساند از صدق لالا اللہ محمد رسول اللہ آہی

بینائی چشم مرا جز خاک نعلین حبیب تو کحل دیگر مباد بجز مہ آن کحل دیدہ ام چنان

روشن گردان کہ جز تو پوچ نہ بینم بسم اللہ الرحمن الرحیم بسندہ است ترا ہر دو جہان

اللہ کہ رحمن و رحیم است پس ذاتی کہ آغاز آن رحمن است و انجام او رحیم ازین

معنی از لطف قدیم دامن رحمانی برگناہ عیب انسانی چنان فراز کردہ است

کہ نیک و بد در ذیل رحمان کہ جائے محض من و اما نسبت ہمہ کس زندگانی میکنند

شکر فیض تو چمن چون کند اے ابر بہار کہ اگر خار و گل ہمہ پر درود بکشند

چون اولش رحمن و آخرش رحیم پس ہر چه هست در میان این دو صفت مستقیم

یعنی مسکن ہر کس در میان رحمن و رحیم آمد بلکہ عالم نقطہ نون رحمن است

تا ہر زمان بنظر رحیمی بران نقطہ نگاہ میکنند و قیام ہر شی از ان نگاہ است اما نہ نقطہ

نون رحمن و اما ہیئت نقطہاے رحیم چیست یعنی ہر کہ در راہ دوست و محب

حق فرد و مجرد گردد ہر چون نقطہ نون تا در ضمیر رحمن جاہی یابد ہمیشہ در نظر رحمان

محبوب یزدانی باشد و محرم محل خاص شود و آنکه در محبت غیر در عالم دومی و شرک
 ماند همچون نقطه‌ی از نظر رحیمی پس پشت اندازد و محرم امر را خاص نسازد و اما چون
 پشت داد نگاه رحیم شد اگر نقطه‌ی که مراد از آن دوری و دوریت عقب نیفتادگی
 اسم رحیمی الهی نگشته اگر چه مومنان و صادقان و عاشقان و عارفان و موحدان در
 محبت او فرو و مجرود همچون نقطه‌ی نون در ضمیر رحمان جاے دارد و اما عاصیان و منافقان
 و شرکان و کافران در محبت غیر در عالم دومی همچون نقطه‌ی یا از نظر رحمن دور و
 بعید اند اما پس پشت رحیم انداگر چه پیش نظر رحمن عین عنایت است اما در پس رحیم
 امید پے نهایت است و شک نیست که کرم کریم بر دوران و همچو بران رحیم آید
 یعنی انا المشتاق الی الدبرین اری چون بناے ظهور محبت است پس هر چه
 هست سر محبت است خواه قرب خواه بعد و خواه رد و خواه قبول اگر ساختن است
 بر اے محبت است و اگر سوختن است بر اے محبت اگر انداختن است
 بر اے محبت است و اگر نواختن است بر اے محبت است یعنی فراق وصال
 هر دو صفت محبت است بعضی را بنور وصال می افروزد و بعضی را بنار فراق
 میسوزد بلکه کمالیت عاشق در سوختن است دیگر آنکه غیرت و رحمت هر دو
 نتیجه محبت است غیرت بقراویه میبرد در رحمت بفر دوس عالی می کشد مراد از
 فر دوس اعلیٰ نظر رحمت محبوب است و مراد از باویه پشت غیرت معشوق است
 این ناز اعراض بے نیازی اوست و آن نوازش لطف جان گذاری دوست است
 و این هر دو صفت زریب و زمینت ان دلنواز و جان پرور آمد یک دست تیغ
 گیرد و دیگر دست جام می بیہات بیہات اگر تیغ تیز است بر اے محبت است
 و اگر جام می ریز است بر اے محبت اہل باویہ از خویش ناله یا حنان و یا مٹان
 یکدم نیاسایند و اہل فر دوس در لذت اکل و شرب و در ذوق حور و قصور

دیدار دوست فراموش فرمایند پس ازین معنی است که عشق بازان را جداسی
 خوشتر است اے جانم سوز و سانه هر دو صفت عشق است یعنی *العشق عیش*
 و طیش *بشیت عیش عشق است و دوزخ طیش عشق است* جنت *بهاک* جلوه جمال
 معشوق است و دوزخ سوز جان عاشق است بحق جمال دوست که چرخ جان
 و شمع ایمان است من غلام ان مردم که بر دیده دارین و در کسوت کونین بزوات
 عین بینا است و لا اتر بعملی مسوز دیده و دل بر عنایت حق بر افروز تا از سر لطف
 چه انعام میفرماید و از نهایت گنج بخششی چه صدای کرم میشوند اند یعنی *والله یخص*
سن یشاء و این محض کرم بر انسان است که خاک ضعیف را بے واسطه برادر
و تاج و لقمه که بنای آدم بر سرش انهد و هر چه در خزانه کنت کنزاً مخفیاً داشت
 یک یک شمار قدمش ساخت و از غایت انعام همه را در خیل نماند اخت یعنی
و اذ قال ربک للملائکه انی جاعل فی الارض خلیفه و از نهایت رشک غیرت
هر همه بانگ قائلوا جعل فیها من یفسد فیها و یسفک الدماء و یخون و یجحد و یقتل
 بر او زد و پرتان یانه قهاره یعنی *قال انی اعلم ما لا تعلمون* همه را خاموش گردانید
 و بنظر خاص یعنی *و علم آدم الاسماء کلها لیسئل الله عن کل شیء و کما کان*
یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید و در میزان قیاس هیچ کس راست نیاید همین که
لا یسأل عما فیصل لیس امی عزیزه تو و پسرے کاره تو ساخت و هر چه هست از ان جانب
 است و هر چه از ان جانب است همه خوب است خالی از حکمت و مصلحت نخواهد
 بود *کانتسبح الله فهو خیر از نیکی هر چه صادر گشت نیکی است* بیانات بیانات اگر چه
 از سر تا قدم بدم اما بر بدی مانظر تو کئے افتند زیرا که نظر نیک داری و نظر نیک جز
 به نیکی ناظر نشاید بلکه به زشتی که پیش آن نظر آید خوبتر نماید چونکه صفت نظر نیک
 آنست که بشد بیند پس آن کیست که در نظر تو نیست و آنکه در نظر تو نیست در عالم

وانکہ در نظر تو هست هست تا ابد و ہرچہ هست در نظر تو هست نیست چگونہ گردو
 و بد چگونہ باشد کہ در آئینہ عالم جز عکس جمال تو ظاہر نیست
 آنجا کہ لعل دلکش شیرین کند فروغ یاقوت و سنگ در نظر کوہ کن کیست
 و این ہمہ کم بینائے ماست کہ نیک و بد در نظری آید اما از پیش چشم کسے کہ پر وہ
 صفت بکشاید و عروس وحدت بر تخت وحدیت بصد ہزار نام در جلوہ گری آید
 بیک کرشمہ ترا از دایرہ فراق بر بیدار نگاہ در دیدہ اش سیاہ و سفید خوب و
 زشت یکسان نماید ہیہات ہیہات چون آفتاب توحید بر آسمان معرفت
 بتابد انگاہ ہمہ را در روشنی آن عین صواب باید و شاہ عشق در میدان احدیت
 بچوگان وحدت گوی لیس فی الدارین الا ہو بہا و دانگہ معنی من فار تہ کل رسانی
 و قوف یا بدواز مسجد کعبہ نشست رو سے بر تا بد رخ بقبلہ حقیقی آر و یعنی رانی و جہت
 و چہی للذی فطر السموات والارض حقیقاً و ما انا من المشرکین و مخازن صلواتی و
 نسکی و حیای و مماتی لیس رب العالمین لا شریک لہ مشغول گرد و ہیہات ہیہات
 از انگاہ کہ شاہ عشق سمند وحدت را در میدان کثرت بتاخت کعبت ہائے گونا
 گون در پر انداخت ازین سبب در دادی بینہایتے خود خود را نشناخت۔
 دیدن رو سے ترا دیدہ جان بین باید وین کجا مرتبہ چشم جهان بین نیست
 لے جانمن نظر بر قضا و قدر دار و ہمہ را در عین رضا انکار و از مقالات بیہودہ
 زباز اگر دار و دیدہ دل برین اشارت بگمار یعنی لا تتحرک شی الا باذن اللہ العالی
 جانمن انسان راستہ حال ہدایت و توسط و نہایت پس ہر آن دانہ کہ در ہدایت
 از دل در کشت، نصیب تو کاشتند در توسط دنیا ہمہ خوشہ سر کشید و نہایت
 عقبی بد روی و در محل جزا خرم مقصود تو از ان باشد اگر فر و اما را بپرسد کہ چہ
 آوردی گویم آنچه دادہ بودی یعنی چون من بپیم از من پیچ مخواہ۔

عشق که به عشق جاودانیت ^۵ باز یچہ شہوت جوانیت

عشق جاودانی عشق معنوی است نه عشق صورتی بلکه عشق صورتی از حق دور است
و بهجوریت آری مجنون که عاشق لیلی است فردا لیلی را خواهد یافت نه خدای را
چنین می آرند چون شمع جمالی لیلی را با داجیل فرو نشاندند پروانه جان مجنون در تاریکی
فراق ماند و گفت که این همه ماجرا و غرامت بر ماست که چرا که را دوست دارم
که او ببرد پس یار آن به که همیشه در کنار باشد ^۵

فل دور و بند که او نمی میرد ^۵ آنکه میرد بر وجه دل بندی
پس عشق معنوی کنایت از عشق مطلق است و عشق صورتی کنایت از عشق
مقید پس عشق مطلق ذاتیست و عشق مقید صفاتی تا که به عشق مطلق نرسد
عاشق حقیقی نتوان گفت و عشق مطلق آنست که از دایره فراق برود می آید -
چنانچه در نظرش سیاه و سفید خوب و زشت مسجد و کنشت دوزخ و بهشت یکسان
بیناید یعنی در دیدارش بجز یار هیچ نمی آید ^۵

محقق همان بیند اندر اصل ^۵ که در خوب رویان چنین و کگل
و حسن معنوی از پیش دیده عاشق طرفه العین جدا نیست و محبوب حقیقی هر دم
جلوه دیگر می نماید و هر زمان کسوت دیگر پوشد حسن دیگر نماید ^۵
اگر هر ساعتی صد بار رخسارش ببرد ^۵ همین بینی مشوق قانع که رخسار دیگر دارد
گلابی از سرنواز جام بی نیازی نقاب معشوقی بر او میکشد یعنی همیشه تنغ عشق
قتال جان خود است زیرا که چون محبوب میشود تا بود دیگر در گاه محض لطف و بهستی
تمام و بهشتانی کمال که انالشتاق لیس المدبرین بخود میکشد و گاه با شمره خاص
برقعہ صفات از میان بر می دارد و ازین معنیست که مشاهدہ الابرار بین ^۵
والاستتار اما عاشق را در هر دو حال ذوق است زیرا که سید الزم لب در سخن

و در تجلی مست شراب شاهانه محبوب است و در سر بکتم عدم نابود است یعنی در ظهور
 حیرانی و در سوز غائب یعنی در ستر غائب یعنی در ستور محبوب بیشتر و نابود
 میگردد چونکه قیام هستی او از حضور محبوب است پس تجلی که هست عین ذویت
 و استتار ذوق نزد عاشق در هر دو حال فوق است و آنکه می گویند فراق کجا
 و چه و چرا است عاشقان را فراق نیست و مراد از فراق بی سیرانی عاشق است
 یعنی در بحر بی نهایتی حیران است هر چند که می نوشد می جوشد سیرانی ممکن ندارد
 شش

دل آدم در هر دل آرام جوئے لب از تشنگی خشک بر طرف جوئے
 یعنی شاه عشق هر چند که خود را می بیند خوب ترمی یا بد خراب تر میگردد و هر چند
 که خراب تر میگردد خوب ترمی شود حالش از آنل تا ابد همین است شش
 وقتی نه نشد از وین تو دیده ما سیر الحق که درین شیوه چه نا دیده گدا هم
 و هو معکم این ما کنتم این کنایت از یاد است پس جاییکه یاد او است یقین میدان
 که همون است یعنی معرفت ربی بر بی اگر چه جای جانان در جان است هر که نداند زنده
 بی جان است زیرا که زنده آنان آنند که هر دم در کنار جانان اند چون از یاد غیر فارغ
 آید نگاه محبوب حقیقی روی نماید یعنی فایده او او انتم وجهه الله اما تا که از یاد خود
 برون نیاید زبان بیادش نکشاید و با یاد خود خدا گفتن همیشه با او پیاید هیچ دستش
 نیاید حضرت سعدی فرموده که تا با خودی صغیرت با ه غیبت اگر چه جائے
 جانان در جان است هر که نداند زنده بی جان است زیرا که زنده آنان آنند که هر دم
 در کنار جانان اند ای جان من چون دیده از دیدن خود بر بندگی آنگاه به بصارت
 حق خود را بنگر که چستی و کیستی علم یقین مقام طالبان است معین یقین مقام
 متوسطان است و حق یقین مقام واصلان است کل نفس ذالقة الموت یعنی

ہر نفسے لاشربت موت چشیدنی است اما نفسے کہ از صفت بشری برو
آمد موصوف ب صفت روح شدہ و در ذات مطلق محو گشت ببقای حق باقی
و پایندہ خواہد ماند ہم ازین جاست **مصرع**
ہرگز نہ میرد آنکہ دلش زندہ شد عشق

آرمی کسی کہ زندگانی بحق یافت و از تقدیر بسوی مطلق پرداخت و بہ تیغ لیس
فی الدارین الامو ہمہ تعددات راقئل ساخت ہمیشہ در بحر مشاہدہ محبوب
و در قعر وصل معشوق مست و مدہوش است و خواہد ماند ای جان من موت
عام دیگر است و موت خاص دیگر و موت عام فصل است و موت خاص وصل
پس مردن خاص عین زندگی است و مردن عام دوری و مجروری است چونکہ
موت اورا است کہ از حق دور افتادہ و نہ اورا کہ بحق نزدیک تر گشت الموت
جاء یوصل الخیب الی الخیب این معنی است بلکہ از غلبہ محبت چون بورطہ
عشق میرسند و در بحر حسن معشوقے کہ پایان ندارد و چندان میروند کہ در قعر
بے نشان غائب می شوند و بجدیکہ تا بدنام و نشان نشان پریج جابر نمی آید پس موت
عاشق کمال استغراق است نہ کہ قوت ازین معنی است و یاد تو عاشقان جان
بدہند۔ کان جا ملکوت نگنجد ہرگز بلکہ عاشق بیچارہ ہر دم میرود و ہر موت جیاتے
دگر جانے دگر یا بد اینجا کجا موت و کجا حیات کاری دگر جبانے دگر جیاتے
دگر موتے دگر ہون دانند کہ باو میگردد

جان خواہم از خدانہ کی بلکہ صد ہزار تا صد ہزار یا بیسرم براسے یار
وانکہ فرمود رأیت پئی فی احسن صورۃ مراد از احسن صورت اشارت بہ نیکو
سیرت است و نیکو سیرت ظہور است مگر در آئینہ رسالت پناہے علی اللہ علیہ
و سلم پس آنچه دید خود را دید و آنچه یافت خود را یافت زیرا کہ احسن صورت و نیکو

سیرت جز در آئینه حضرت ظاهر نیست و تجلیات او را نهایت نیست اما تجلی خاص
 ظهور انسانیت و ظهور خاص حضرت است صلعم ازین جهت حکم نشا که قل انکمتم
 بحبون الله فانتمونی بحبکم الله پس محبت حق دست نهد مگر پیروی حبیب است
 پیروی حبیب ممکن نه مگر در زمان پیرو چونکه بحکس بستر خود جای نزدیک پس خدا را
 در محراب خود و محراب پیرو را در خود و خود را در خدا و خدا را همه جدا یعنی جای که خداست
 آنجا هیچ نیست مگر خدا را پس آنجا هر چه بینی خدا را دیده باشی یعنی کل من عالمها
 فان ویقنی وجهه لک ساذوالجبال والا کریم ای جانم شاد و شوق لبها رتخت
 است بر هر رتختی ^{سلطنت} ذکر داری دیگر اول ناسوت دوم ملکوت سوم نبوت
 چهارم لاهوت ناسوت مراد تن است و از ملکوت مراد دل است و جبروت
 مراد روح است و از لاهوت جان است پس جان در وحدت روح در قربت
 دل از محبت تن در خدمت و در هر مقامی ذوقی دیگر از ناسوت در لاهوت باشد
 و از لاهوت کار ناسوت کند غیب یعنی شاهد چنانچه نه غیب در تنها و مشابه
 آگاه از غیب و مرتبه پنجم سر است مرهوت است و مرتبه ششم باهوت
 و مرتبه هفتم باهوت است یعنی سر و سر و انشی و بالانشان چه نشان در محض فنا
 بگر که نشان اینست و آنکه در خداست خدا چون عین دین است و الاله با خودی
 خود خدا گفتن کفر بالیقین است -

گر همه عالم صواب تو بود تا تو باشی آن عذاب تو بود
 ای جانم بقای ایمان چیست یعنی بقای ایمان محبت است و بقای محبت
 در فنا غیر است الدنيا لکم و العقبی لکم و المولی لکم از دنیا مراد تن است و از
 عقبی مراد جان است پس این پروردگار در محبت محبوب خدا سازد بلکه این
 باطن در شمار نیاید و چیزی نداند و هیچ نه انکار پس بقای محبت در فنا می خرد

Marfat.com

و فنا کے غیر حقیقت یعنی فنا کے خود در دیدن بقا کے حق است و بقا کے حق در
 بقا کے یار است و فنا کے اغیار بہت و اغیار میسر نشود مگر نظر داشتن برداشت
 و آن حقیقت یعنی چون عین تویی غیر تویی غیر تو کس نیست۔ و ہمیشہ در غمق
 این دریا مستغرق باشد تا مجدیکہ فانی مطلق گردد و ان زمان بقای ابدی یافت
 دیدار تو پے حجاب دیدن نتوان رخسار تو پے نقاب دیدن نتوان
 ای جانمن نقاب قالب را ہم تو ان گفت زیرا کہ بغیر قالب نتوان دید دیگر نقاب
 فراق را گویند تا فراق کمال نگیرد ہرگز روی دیدن نتواند دیگر تا شوق غالب
 نباشد کجا دیدن تواند پس بواسطہ شوق نقاب چون بہ بیند فنا شود و حسن معشوقی
 پے نہایت است چون نہایت معشوق نہ بیند نقابیت دیگر حجاب کہ بہت
 غلبہ عشق بہت ہر وقت کہ خواہد بجانب معشوق نظارہ کند و محبوب را از پے
 نیازی خود روگرداند تا عاشق ہرگز دیدن نتواند دیگر از غلبہ شوق اگر معشوق
 ظاہر حضور است تا چشم عاشق کہ از غایت سوختہ است ہمان شوق عاشق
 را حجاب شد چنانچہ میگویند روزے پدر مجنون بر پدر لیلے گفت من مجنون
 محض دست میدارم بواسطہ غلبہ شوق او بزنی نمیدہم اگر باور نداری امتحان
 کن پدر لیلے گفت ای لیلی بدر آئی و اورا خود را بہین چون لیلے خواست کہ بیاید
 ہنوز از خانہ بدر نیامدہ کہ باو دامن لیلی برود و نظر مجنون آبدی ہوش شد پدر لیلے گفت
 عشق لہم تیرہ جگر علی ذیل لیلی کفایت یقین علی رؤیتہا طاقت دیدن رویتو کر است من
 مسکین شنید جیرانم دیگر نقاب زلف را ہم تو ان گفت اگر زلف معشوق بر رخسار
 نقاب بہت تا کافر نشود حجاب زود تالی کسب فی پیہر حال دی گردد شعر
 محی الدین نمائندہ ہم آن خدا سے خدا ہم خدا ہم خدا ہم خدا سے
 این سخن را حال باید بقال میسر نیاید بلکہ قال کہ بیجا است عین ذات است

چند که زبان ظاهر را محال است اما زبان حال مدام ناطق برین مقالست یعنی

خَلَّتْ عَلَى الرَّبِّ بِطَرِيقِ الرَّبِّيَّةِ وَلَا بِطَرِيقِ الْعَبْدِيَّةِ

انی که چرا اهل صفا خاموشند و زکمه دل همچو خودی میجویشند

لمومن مرآة المومن یعنی عاشق آئینه معشوق است و معشوق آئینه عاشق

پس با نیجا و قیقه ایست که بجز ترک جان بکنه این نتوان رسید یعنی شاه عاشق

که چنین عبارت اوست از خود بخود نگریست آئینه معشوقی موجود گشت پس معشوق

در خود دید عاشق را یافت یعنی جمال بجمال خویش معاننه کرد و عاشق خود گشت پس تو چه

عاشق بسوی معشوق است مشتاق معشوق برالات عاشق یعنی بر خود پس

عاشق آئینه معشوق است و معشوق وجود عاشق و هر جنبش که از عاشق است

فعل معشوق است و فعل معشوق عین عشق است پس عاشق از دیده معشوق

در بحر مشاهده محبوب چنان غوطه خورده است که از خود یاد نمی آرد تا بحدیکه هر دو

صفت عشق در عشق از عشق عین عشق گشتند باز هم قرار نیست زیرا که اگر

عشق را قرار بود عشق و معشوق پدیدانندی بلکه بذاته عشق عین دروست

و همیشه از اول تا آخر در یک ذوق بود و خواهد ماند و عاشق و معشوق

بکسوت قامت عشق اند چندان پوشند و چندان درند و چندان در بر میکنند و

چندان از بر میکنند و چندان در خانه قدرت موجودند که از آمدن و رفتن اینها

اینجا احتیاجی ندارد -

گر بگردان این مرکب من نیمه بیگانه
مرکب دیگر بیایم تا بران گروم سوار

ای غنچه گلستان محبت دای گل گلزار وحدت دای نوباده بوستان وصلت

از انگاه که گل خجالت در صحن گلشن جان شگفته است چشم عاشق بلبل بهواس

تماشای آن یکدم شگفته است و عند لب مشتاقش خیال بر جانش چنان بست

کہ تا ابد بر بوسے آن نگران است پیہات پیہات از انگاہ کہ از خانہ تارک
 این روشنی پدید آمد آنچه نا دیده بود در دیده آمد
 رہ پدید آمد چو اوم شد پدید بہ زو کلید ہر دو عالم شد پدید بہ
 ای جانمن عبودیت و ربوبیت این ہر دو صفت ذاتی اند و بدین صفت ہا در ظہور
 آمد و این ہر دو صفت در وجود انسان موجود است چنانچہ لفظ ما مثل این
 ہر دو حرف چنانکہ واو و میم از یکجا بر آمدہ اند اما اگر نظر بر میم آہی واو محو میشود
 و اگر نظر بر واو گماری میم از میان میرود پس حضور ہی واو در غائب میم است
 و غایت واو در ظہور ہی میم پس در حضور ہی ما غائبی اوست و در غائبی ما ظہور
 اوست و مراد از میم منی ماست و مراد از واو وی اوست پس ازین ہر دو صفت
 پر ہر چہ نظرداری تو ہمانی پس باید کہ بہر حال نظر بر واو باید داشت تا میم قائمی باشد
 چنان در اسم او کن جسم پنہان کہ میگردد الف در بسم پنہان
 اگر از عین بینی عین رہیست و اگر غیر بینی غیر اوست بلکہ در عین غیب منت
 ما بر جمال ہویت مثل خالست تا عروس سخنش را زیب دیگر حاصل گشت
 پس عبودیت و ربوبیت ازین ہر دو صفت ذاتی اند ہر وقت کہ بر حضرت
 رسالت پناہی صلی اللہ علیہ وسلم بقیہ ربوبیت غالب آمدی و صفت ربوبیت
 در استیلا می آن محو گشتی در آن ساعت ہر چہ فرمود آن کلام اللہ شد و چون
 بہ صفت عبودیت باز آمدی در آن وقت ہر چہ از زبان مبارک صادر میشدی
 احادیث گشت و مراد از جبرئیل آنتست یعنی این دو توجیہ خواہی اینست
 کہ در صفت عبودیت آگاہ دہندہ از حال ربوبیت است و در غلبہ صفت
 ربوبیت کنجائے اونیست زیرا کہ شعر
 چون در آید وصال را حال گم شود گفت گویے دلالہ

بلکہ دروایرہ لاشریک ذلالہ چہ کارآید۔

در عشق پیام در ننگبند خود بود کہ او پسری کرد

بہتات بہتات از انگاہ کہ دریای وحدت از عشق خود در جوش آمد و
موجہا زون گرفت و از بہنہائی خود بے سکون و بے آرام گشت ناگاہ خواص
از لی در دریائے عمیق بے پایان غوطہ زد و تجسس و تمام از قعر بے نشانی
گوہری برون آورد و بعضات لطافت آن ہر چہ بود روشن گشت چہ فتنہ
بود کہ مشاطہ قضا انگینت

کہ کرد نرگس مستش سیاہ لبرمہ ناز آہ این چہ شور بود کہ مشاطہ محبت برد

حکم قضا شور سے پیدا کرد کہ نرگس مست ویرا لبرمہ ناز سیاہ گردانید یعنی شاہ

عشق کہ در بے نہایتی خود مست و بیخود بود چنانچہ از غایت مستی خبر از خود

نداشت ناگاہ مشاطہ قضا از خلوت خانہ گشت کثراً تحقیقاً سر بر کرد و لغز آن

اعتبات بگوشش خواند و ندائے فاجبت در ہوشش آورد و سمرہ حقیقت

تحدی در دیدہ ہستی اش کشید و عروسش را در آئینہ الالسان ستر می وئی

جلوہ داد و چشم محبت نگاہ کرد عاشق حیران روی خود گشت چون از بہنہائی

جمال بے قرار و بے سکون و بے حال گشت بزبان در تمام اضطرابی بہ بانگ

بے صبوری در عین حضور می در تالش اہدیا لیت رب محکم یخلق محمد یعنی چہ بودی

کہ نبودی اسمای یعنی بہ بودی کہ در عالم عدم بودی تا بچندین درد و غم مبتلا گشتی و چہ

بودی کہ نرگس مست و می را سمرہ ناز سیاہ نگردانیدے کہ تا عالم چندین تنبہا گشتی

یعنی بہر چند کہ حسن معشوق در نظر عاشق خوبتر می آید خراب تر میگرد و این نالہ

اندلی نبود بلکہ از غلبہ عشق بود دیگر مراد از نرگس مست ذات است و مراد از سمرہ

ناز صفات یعنی ذات را در حجاب صفات پہنان ساخت پس این حجاب حجاب متوان

گفت بلکه سرمه ناز است دیگر مراد از نرگس مست بخودی است و مراد از سرمه
 ناز خودیست زیرا که بخودی از خودی نیباست اگر فراق بخودی قدر وصال نداشت
 شدی دیگر مراد از نرگس مست غلبه عشق است و مراد از سرمه اعراض معشوق است
 و دیگر مراد از نرگس مست پے نیازی محبوب است و مراد از سرمه ناز نیاز عاشق
 است یعنی ناز معشوق بغیر نیاز عاشق زیب ندارد و دیگر مراد از فتنه شور عشق
 است و مراد از مشاطه قضا و ارادت حق است و مراد از نرگس مست جمع و
 مراد از سرمه ناز تفرقه است یعنی دریا کے عشق از شیرینی خود در شور آمد و در
 علم قدیم مشاطه قضا ندیم بود بر حکم رضا پس این شور را در شور ترا آور و در این
 جمع متفرق گردد و از بیشتر وصال سخاک فراق انداخت از بهر آنکه شاه عشق
 بصفت عاشقی و معشوقی با حسن خود عشق بازی باز دور ز کمر آن در میان انداخت
 تا سخن های عجیب و نکته های غریب حاصل آید۔

گر عشق بخودی و غم عشق بخودی چندین سخن نغمه گفتمی که شنودی
 انا المثنائی لئله المدبرین چون چنین پس چندین چیت آری چندی
 براسے درمندی راست و درمندی براسے ستمندی راست و ستمندی
 براسے خداوندی راست و خداوندی براسے بندگی راست و بندگی براسے
 دانندگی راست و دانندگی براسے یابندگی راست یعنی شاه عشق همیشه
 یکسوت عاشقی و معشوقی عشق بازی با خود باز و پس خدای و بندگی و دوری
 و جدای براسے دیدن و دانستن و براسے گفتن و شنود نسبت و الانه خود بخود
 بخود بود چون با خود آمد بدین صفت خود را بخود نمود و براسے عروس حسن در
 معشوقی در جلوه گرمی آمد و تجلیات گوناگون منجلا شد یعنی خود را بشکل جسم
 جهان بخود نمود این فرقه های تجلی اوست و تجلیات را نهایت نیست

ہر عاشقی ازو عبارت دیگر گوید و ہر عارفی ازو نشانے دیگر و ہدایے جانمن اول
 فانی بود بے بقا و بقاے داشتند بے فنا حال معمار است با بقاے و فنا رست
 بے بقا کثافتی است بے صفا یعنی از بے صفتی در صفت آمد اما اگر صفت بے
 صفتی در صفت حاصل کند و اصل باشد و اگر در صفت بہ صفت ماندا از تقید
 بسوی مطلق نپردازد و مفاصل روسے نباید چنانکہ تا ابد وصال بدست نیامد۔
 اسے جانمن طالب مثل کوہ کن باید تا از و کار سے بر آید یعنی حجاب غیرت
 مثل کوہ است بر دل طالب پس این حجاب کوہ را ہر دم تیشہ شوق از رخ
 مطلوب و شتر تیشہ بر دل ہستی خود منیرند و در بحر فنا غوطہ بخورند و از قعر
 بے نشان گوہر بقا بدست آرد ای جانمن چون کسی چیز را دوست میدارد
 از غلبہ دوستی ان چیز بعینہ در درون جان جاے میگرد و ہمیشہ میان جان
 بے حجاب موجود میباشند پس چیز سے کہ از جان نزدیکتر است چندین نالہ و
 زاری فراق و بیقراری ترا باشد آری عاشق مثل مستقی است ہر چند کہ می شود
 و میوشد سیرا بے ممکن نمارد و نہایت تشنگی محبت دریا را بقطرہ نمی شمارد و در
 عین وصل فراق پندارد و عاشق از معشوق طرفہ العین جدا نیست اما از بے
 نہایتی حسش بیقرار است و نالہ یا کیت رَبِّ مُحَمَّدٍ لَمْ يَخْلُقْ مُحَمَّدًا اَزْ دُورِیْ بُنُوْدِ
 بِلکہ از محض قربت بود زیرا کہ ہر چند نزدیک تر جیران تر و بگرا آنکہ چون در رشتہ
 احدیت گرہ محمدی وحدت است یک یک ہفتاد ہر کہ قصد کرد پیچ لوزخ نکشاد
 و لاچار ہزار نالہ آہ زبان بجز بکشاد یا ببت رب محمد لم یخلق محمدًا و مراد ازین گرہ
 دل است و مراد از دل آئینہ ذات است کہ حق سبحانہ تعالی در آئینہ نظر کند خود را می بیند
 چنانچہ بہت خود را می باید چنانچہ بود و این گرہ بست کہ کس نکشود و کس نکشاید و نخواہد
 کشاد و ہرگز کشادہ نگردد و مگر وقتے کشادہ شود کہ قیامت قائم میگردد و شرح این سخن

طول است فہم من فہم و این گرسہست کہ درکنہ این گرہ پہنچ اورا کے مدارک نشدہ
 غور این پہنچ فہمے درنیاید کہ واکند تا کہ این گرہ والنشدہ است ہر شوقے کہ ہست
 وہر ذوقے کہ باشد بر این است و عبارت فراق و وصال ہم ازین است و قے
 کہ این گرہ کشادہ گرد و شواری کہ ہست درکنج عدم افتادہ باشد ہم برین معنی است
 و در دور خویش یکدوقدح درکش و پرو یعنی طمع مدار وصال دوام را

اے جانمن در عین نیستی نشان ہستی ساختہ اند و بچل خطاب عناب و اشنتہ اند
 و ہدف تیرہا ساختہ اند انَّ التَّسْبِيحَ وَ الْحَبَابَ وَ الْحَبَابَ انکہ چون درون و
 بردن ہمون پس ستر و صییت و ستور از کیت و مراد از ستر کنایت
 از وعدانیت و فردانیت اوست چون بے صفت و بے انبار است پس عین
 ظہور ستور است و مراد از سحر سحر کنایت از کم شدہ گانست یعنی دور میدا
 ایشانرا انا کہ در ذات پوشیدہ شدہ اند و درستی ایشان در خدا غائب
 شدہ خدایرا بند گانند کہ بد و جنبند و بذر و نذر و بد و بینند و بد و شنوند و بد و
 خوانند و بد و گیرند و بد و باشند از غیر دسترانند و از عالم چنان بیخبر اند و در نظر
 شان جہنم نیست ہیہات ہیہات ای جانمن آنچه شد از برائے من شد
 و آنچه بگرد برائے بندہ کرد آنچه گذشت من بودم و آنچه ہست من ہستم و آنچه
 آید من باشم من بخواستم وی را بینم و سے خواست ما را بیند پس او عاشق
 منست و من معشوق ویم پیے من و سے کجا ویے و سے من چه ام یعنی بے این
 او را شہود نہ و بے او سے این را وجود نہ از غیبت ہویت معشوق من درویت
 آمد اینہم ساز ہا از ماست و اینہم ساز ہا بر ماست و اینہم ساز ہا در ماست
 چون در پردہ من خود را دید از خود خود را در دید پس غائب ہم در من و حاضر ہم
 از من ہمہ حال ما را در میان میار و میں چو اوست ہمہ اوراد ان چون بیشک

دوست لاشک باش و هزار من می آید بے من از من است سیہات سیہات
 از انگاہ کہ رباب وجود را بتار با سے محبت در ساز آورد گاہے ساز و وصال
 نواز و گاہی در بے سازی فراق می اندازد ازینجہت ہر دم نالہ ناز میدارم
 ای قبول کنندہ وان دای خریدار پے ہزاران دای ہمدم پردردان ای آنکہ
 از عدم بدم آوردی و از دم بعدم بروی کہ در ہمدم تو دم زندگی دم گردان
 آنکہ ہمدم دے باش ای جانمن ہرچہ از ماست بر ماست نہ از ما و ما ہمدیدیا
 احوال خویشم ازینجہت دل ریشم ای جانمن چون توئی من جستم بس ہمد تو
 باش من کیستم آہ ازین بیچارہ گی دیے کسی آن از مفلسی و بے نواسے ما از
 غریبی و تنہائی ما ای جانمن از ہمہ بریدہ تو پیوستم چون تو پچھیں کنی کجا
 ہستم اگر تو بیفگنی کہ گیر دوستم من بندہ تو ام پر عیب و معدور گر تو حکم
 در دور باین بد عہد جفا کار گر نیر پائی بیوفا ہر سیاستی کہ فرمائی سزاوارم۔
 از آنجا کہ حد کرم نتست ازین نوع کہ زان مسادر شود ہیج است از ما جرم
 و از تو کرم و حرم ام از حد گشت اما کرم از تو یک فورہ کم نشد و ہر کہ راعنایت
 تو بہر است اگر چہ پے رہ میرد و در راہ است سیہات سیہات ای جانمن
 تو چلویم کہ چونم بآتش محبت چنان سوختی کہ نتوان گفت و بتا و ک سپہانی چنان
 دوختی کہ شرح آن نتوان داد و در جہد پیچا پیچ چنان پیچیدہ ہای کہ نتوان کشا
 آہ از خزان تو چہ خرابی بر ماست ای آنکہ جانم فدای نشان قدم تو باد ہر چند کہ
 و درم فراموشت مباد عجیب بنود کہ سیہانہ گی آری یاد چرا چون لالہ خونے دل
 نیاشم کہ بر من نرگس وے سرگران کرد آری تاکہ خونی دل نباشد نشان
 بیچونی چون باید و خون دل بودن ممکن نیست مگر در فراق ای جانمن
 پس ہر وصالے فراقے ہست و از بس فراقے وصالے اما از فراق جدید وصال

تو حامل میشود و اگر بیک حال باشد سیراب گردد و عاشق را سیرابی ممکن
 از نچسبند هر مقامی را حاصلی و هر حلقی را مقامی مسعود را تو کے نیکی حال بنکر
 گر خوبہاے عشق و حالت بحالت است اما قومی اندک در حاصلات مقام نشا
 و قومی اندک در مقام حاصلات بے نشاند آنا کہ اہل نشاند ہمیشہ در شوق
 اشتیاق و ذوق و در دوسوز و زامی و بیقراری باین احوال ہا مبتلا نہذیرا
 مُشَاهِدَةُ الْأَبْرَارِ بَيْنَ النَّجْوَى وَالْإِسْتِنَارِ وانا کہ در مقام حاصلات بے نشاند
 باین احوال ہیچ تعلق ندارد فراق و وصال یکسان می پندارند زیرا کہ در
 جمعیت لیس فی الدائرین الایہو خود را در میان نمی آرند و ایشان گم شد
 گانند و رحق او شان محب اند و ایشان اہل توحید ای جانمن جانم خدا
 آن جانے کہ در ہر دو کون مکانے ندارد و لا تو خود را ہمہ حال در میان
 پس جاے کہ تو نباشی حق باشد و حق شنیدہ از حق جز حق نخواہد بود
 ان الشرحیمل و یجب الجمال مراد از جمیل پاکی و مراد از پاکی و مراد از
 پے انباریت یعنی حق سبحانہ تعالی پاک و پے انبارہ است و در
 بیدار و پاکانرا و پے انبارہ از او مراد از پاکان عاشقانند کہ در عشق با
 او صفت بے انباری دارند یعنی ہمیشہ در وحدہ لا شریک لہ غرق اند
 تَخْلُقُوا بِأَخْلَاقِ اللَّهِ و فرقی یعنی غائب در و حاضر از و در وی دل ش
 از عیار صفا گشتہ و از کہ ورت بشریت بکلی رستہ و مراد از پاکی پاکی
 کہ از اندیشہ غیر پاک اند و ہمیشہ بر روی نگار نگران و مشتاق اند بی پاکی
 و با جمال صوری و حسن ظاہر بر اجمال نتوان گفت بلکہ اہل جمال انا نہند کہ ج
 برد سے جانانند ان الشرحیمل و یجب الجمال یعنی ما عاشق او شیم کہ او
 ہمیشہ یافتہ کہ عاشق صادق ہاست مالایق انکسیم کہ اولایق ما

ما عاشق کس بخو بردے نشوم   ما عاشق انکسیم کو عاشق ماہست
 پس مراد از جمال محبت جاوگ محبت جمال است آری ہر چیز از جمال است و هیچ چیز
 نیست کہ جمال ندارد و از ان حسن ہر کس بقدر قابلیت نفسی دارد اما جمال
 و کمال کہ مقصود ذاتی است اہل آن جمال گردے دیگرند لوگالک لکما اظہرت الیہ
 در شان ایشانست از عالمیان غرض ہمین ایشانند یا اللہ کہ باقی حشرات اند ہمہ
 ہزاران جان فدائے نام پاک تو باد و بے رخ و لفرائے تو حیاتم مباد و ہر دے کہ
 در غم تو نبود شاد ہمیشہ در غم با درے جانمن عاشق بیچارہ ہمیشہ در فراق است
 تا کہ عاشق و معشوقی باقیست شاہ عشق در میان ساقیست و تا کہ این ہر صفت
 یک نگر دوشتا قیست باقیست ای جانمن چون مدتے در عین حضور تہاشای کلشن
 رویت از خود بشعور بودم ناگاہ بان بجران بوزید یکایک بدلم چنین رسید کہ از تیغ
 فراق خود را دو پر کالہ سازم و نمک درو در میان اندازم آرمی جدا شدن از دوست
 خود را دو پر کالہ کردن است و علاحدہ ماندن از جانان خود را ایجان کردن است
 اما این محال کہ جان بیجانان با جان باشد بلکہ جان و جانان در جان آہ ہزار آہ -

بر سینہ ریش درو مند ان   لعلت نمک تمام دارو

آہ این چہ ممکن است کہ چندین شور پیدا می آرد و این چہ شور است کہ جان شیرین
 تراست و این چہ شیرینی است کہ در لب لعلش آمیختہ اند و این چہ آمیختگی است کہ
 شیفتگی حاصل میشود و این چہ حاصل است کہ بس بجا صلا ترا و وصل میگردد و اندکے
 چون دہنی بر خیزد و یکنا می پدید آید آنکہ هیچ حال جدا روے نماید ان چیت
 ہمہ رنگ بار شدن است و در محبت محبوب بودن است و بعد از ان ہر دم در گلدان
 حضور غنودن است یعنی - وَهُوَ الْمُرْتَبِعُ فِي السَّمَوَاتِ وَ فِي الْأَرْضِ ۵
 شربتے در تو ہر خستہ کہ نوشیدومی   التفاتے بسجادومی او نکند

ای قبلہ مقصود من وای آئینہ معبود من وای مایہ مطلق مطلوب من آری تاکہ شربت
 در و خچشید محبت شیرین کے رسید چون برسد خسر و عالم گرد و آری اگر
 محبت سہل بودے کن تالوا البرحیٰ تنفقوا لفرمودے اگر ازین ہم دست
 دہد ارزان است و این خاصہ در باب محبان است چون حوصلہ ہمت ایشان
 بلند دید و این تحفہ بود با ہنار رسید دیگر اثر چون قابل مقام ندید و عظم عظم در
 ایشان نیافت بر حسب قابلیت ایشان فرمود یعنی لا تلقوا ابائکم لے تہلکے
 لطیفی کہ چندین ہزار جگر در سوداے او سوختہ و عجائب گنجے کہ جانہاے بسیار
 بر امید او خراب گشت و شیرین نیرنگ صد ہزار دل در آرزوے او تنگ شدہ
 آہ این چہ آتشے است کہ در زمین جان بچارہ گان افروختہ و این چہ نمک است
 کہ بر کباب جگر سوختگان ریختہ و این چہ نادر کے است کہ بر ہدف دل سیدلان
 دوختہ آہ نہ دستے دارم کہ دانش در آویزم و نہ پایے دارم کہ کوشش بگریزم
 لبالب است ز خون جگر پیالہ ما وی سخت چننین مگر حوالہ ما
 آرے حسن معشوق دم بدم بدیدہ عاشق ہر غم بجلوہ دیگر تجلی میشو و ہر تجلی پیالہ
 محبت بکام جانش میریزد و ہر پیالہ در دمی انگیرد و ہر دردے در مان جان سال
 است - ای ہمہ تو واسے توبے ہمہ و اینہمہ در تو واسے توبہ ہمہ و ہمہ از تو و این
 چیز نہ فلک حلقہ ایست بر در تو -

ای بگرد شمع رویت عالم پروانہ
 وز لب شیرین تو شور ایست در ہر خانہ
 لے جانن صفت عاشقی و معشوقی قدیم است و ہمیشہ در میدان محبت نربان
 نیاز بصفت عاشقی رب آری گویا بود و ہدام بر تخت پے نیازی نربان ناز
 بصفت معشوقی کن ترانی میفرمودہ و ہر چند کہ ذوق ناز بصفت عاشق و معشوق
 جانباہ میرسد شوق نیاز بیشتر میشود و ہر چند کہ شوق عاشق میدید ذوق نیاز

بسجدیکه عجز عاشق رفته رفته بمقام خاک رسیده چون در سوز آمد ساز آتش گشت
 چون در اضطرابی افتاده باد پیدا شد چون در گذ از آمد آب شد چون در قرار آمد
 خاک گشت حد آن عاشق تا اینجا بود و عبارت از خاک وجود عاشق است و عبارت
 از وجود عاشق شهود معشوق است و عبارت از شهود معشوق ظهور عشق است
 پس خاک که هست هیچ مقام دور نیست از ویرانه خواست ازین جهت مسکن برده
 قدمش ریخت و همیشه بصفقت خاک جائے که جائے در تم کف پائی محبوب میبود
 چون نیایش بحد رسید ناگاه ناز در روان آمد خواست تا از تپ بر کشد و ازین خاک
 سوتی در بر کند در حکم فرمان او کند اما خاک و در تم قدم محبوب آسایش داشت نمیخواست
 که مارا بالا کشد و در شمارار و دست سازد چون بر ایسے قالب
 آدم علیه السلام حکم شد که کیمشت گل بسیارند زمین بسو کند آمد و
 از خود خاک نمیداد و سر این بود که کار عاشق ما بجائے رسید
 معشوق گشت و معشوق و عاشق صفت خواهان و شدر بنجا عاشق در نماز
 معشوق در نیاز و آن باد آن خاک ناز بودند اعراض پس از غلبه محبت تن ناز
 خود را بر این از خاک ساخت و از نهایت عشق چنان در بر کشید که سخن اقرب الیہ من
 قبل الیہ و تیر بہیات بہیات از انگاه که قعر بے نشان احدیت آفتاب حدت
 بر آسمان طلوع شد و ظلمات کفر بر روشنی ظهورش محو مطلق گشته و سیرش
 تا حد غروب و طلوعش تا بمقام نہایت و هر چند که میرود بجز خدا یا نمی یابد باز سخت
 حیرت طلوع میکنند و هر دم بسوی قبیلہ حقیقی رجوع میباشند اما از نہایت غیرت
 پنهان میباشند یعنی شعاع خورش در پنهان ظاهر گشته و در عین وحدت کثرت
 مدعی نموده لاچار وصال ناله فراق بزبان حال بر کشید یا نیت رت محمد
 لم یخلق محمداً گاؤں مقام بیواسطہ ندای لطیف بر آمد یعنی لا الہ الا ہو اللہ محمد الرحمن الرحیم
 یعنی نیست چیزی غیر من جز من و نیسم من جز تو نیستی تو مگر همه مراد از حضرت
 ظهور حضرت است صلی اللہ علیہ وسلم و مراد از رحم کنایت بنور اوست که

کہ صحرائے ظہور بالذات ظہور ظاہر است یعنی اصل توئی و ہرچہ ہست فرع لست
 پس ابر غیرت کہ در میان آندہ بود باد لطیف از میان در بود و جمعیت
 کامل روئے نمود پس آفتاب حقیقی را آمد و شد نیست همچنان برقرار خود است
 و خواہد بود اما مراد از فنا و بقا ثمرہ طلوع و غروب است و شب و روز نتیجہ
 محو و سکر اوست و انکہ میگویند العالم متغیر و مراد از سکوت شاہ عشق است یعنی
 کہنہ می اندازد و لومی پوشد کل یوم ہونی شان برین شاہد است محو و سکر
 این ہر دو صفت ذاتی انداز لایزال بودند و ابدا لا با و خواہد بود یعنی شاہ عشق
 در محومی آید و گاہ در سکر میرد و ظہور ثمرہ محو است و بطون نتیجہ سکر یعنی چو
 سکر میرد و خود بخود چنان بود از نہایت مستی تا بود میباشد چون محومی
 بافتاب ظہور عالم را پر نور میگرداند و نشان بے نشان در سکوت ایشان
 از نہانی پیدای آرد و مراد از قیامت سکر اوست و مراد از پیدایش عا
 محو و دست و موت و حیات ہم نتیجہ این ہر دو صفت است و موت نتیجہ
 سکر اوست و حیات ثمرہ محو است پس سکر صفت خداست و محو صفت
 محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم است ہر بار کہ خود را خواست خدا
 یافت و ہر بار کہ خدای خود را خواست محمد را یافت ای جانمن بعضی
 در ذات و بعضی محو بذات و بعضی قائم بصفات و انکہ محو در ذات اند مجزو
 و انکہ محو بذات اند مجبو بانند و انکہ قائم بصفات اند مجبو بانند و انکہ مجزو بانند
 در حق مستور اند و انکہ مجبو بانند در حق رسولانند و انکہ مجبو بانند از مغز
 و در اندہیہات ہیہات ویدہ ام فدائے آن دیدہ کہ دیدہ بان دلیر
 و عجب آن دیدہ کہ جز دیدار دلدادہ ہیچ نموداری ندارند اما این مست
 کہ بیقرار و غلطانند در عین دیدار سکر کشانند سبب چیست آری از بے

حسنت سرستا نند و سقراری ایشان از غلبه محبت است هر چند که در
گلزار مشاهده فایما تو لواقتم و جبهه اللہ نکر دند اما از غایت اشتیاق سبانی

ممکن ندارند

رشم آید که کے سیریکه در تو کند باز گویم که کے سیر نخو اید بودن
عجب یاری که تو داری که بیک کر شمه صد هزاره اختیار را در حلقه یاری در آری
و نیک غمزه غم از دل غمزه گان برون آری ای آنکه نا خواسته مید ہی از
خواستن چه حاجت و ای آنکه در گنج بخشی نظری نداری چندین اہمال حسیت
ای آنکه از یاد درآمد گانزادستگیری دوست رفتگان را بر پا آری و فریاد برسی
ای آنکه دلہائے مشتاقان سوای تیر تو امانا و ک در ہدف جان شان برسان
و از خدنگ دلتواز محروم مگردان ای آنکه فلاے محیان از کشتش تو گمان کشید
یزہ لطف در حلقه غایت در آری آنکه تشنگان با دیہ فراق را بہ آب لقا بقائے
بخش و اے آنکه ہر نا امید سیرا بہ ثمرہ وصال نوید کے فرست ہیہات ہیہات
ای آنکه در پردہ من ساز ہا داری و اے آنکه از ساز ہائی تو چہ سوز ہاست بر ما و اے
آنکہ از سوز ہائے ما چہ راز ہاست و اے آنکہ پے غم از غم ہائے قافلہ غم خود
بر منزل جانم نرود آری و اے آنکہ ناوک در در ہدف دلہم چنان زن تا ابد ہم گذر
و اے آنکہ از بعد پر تاب تو میتا ہم و اے آنکہ از لعل آبدار تو بے آبیم و اے
آنکہ از خرابی خرابان تو خرابیم و اے آنکہ در آتش شوق ہر دم کیا ہم و اے آنکہ
خیال من چہ خیال ہاست کہ تو داری و ہر خیالے کہ از خیال تو خالیست خالیست
و ہر خیال خالی از خیال تو نیست بلکہ در ہر خیال خیالے داری و این عالم خیال
خیالیست از خیال ہائے تو اے آنکہ عجب نبود کہ بخیاں خود این خراب
خیال ما خیالے بخشی و مرا ہم خودی رہائے وہی و خودی خود بخود کشید و در خودی

خود بخود گردانی دانکہ از خودی با خود آئے تا از خود خود را باقی ہیہات ہیہات
گل گلزار وحدت واسے غنچہ گلستان مودت واسے عندلیب مشتاق و صلت
واسے کبید در لبہ واسے در صدف کونین در یتیم ناسفتہ واسے سرور
باغ دل رستہ واسے از شکر لودہاے مشتاق شیرین گشتہ واسے نمک
تو نمک جان ہا خستہ واسے زندہ بیجان واسے عنقاے بے نشان واسے
برندہ دل واسے دہندہ جان از انگاہ کہ بار محبت تو بر ولم نیش زندہ است
ہوش از جان بردہ است وز ہران ہر عضو را چنان در جوشش اور وہ نمی دانم
کہ ازستی آن چہ میگویم و چہ می شنوم و چہ میگیرم و ہر دم موج ہائے قاتل متواتر
میرسد در ہم و بر ہم میزند و چنان پیالے میکشد کہ مار از ما میری ای خداوند
افسون افسونے در کام فرما

خوش حافظ لذ جور یار نالہ مکن ترا کہ گفت کہ بر رو خوب جیران باش

ای جانمن جیرانی بر روی یار جمعیت جاودا نیست و ہر اے نقش نگار
بہر بینی محض پریشانیست و بخردوست ہر چہ دانے عین ناوانیت دمی کہ بے
یار بر آید ہزار شیمانیست اری آناکہ سر زلف دلدار ند فارغ از تفرقہ اغیارند
و ہر چہ بر جان شان آید از جانان انکارند و در ان محض مصلحت خود پندارند
اگر یار آن بلا بر سر شان با ند ہرگز پامی پس نیارند بلکہ ہل من فرید برارند
غایب باش تا حاضر بینی عکس را بران اگر طالب انگبینی و بچش شمریت ازین
کاسہ انگبین کہ زہر قاتل مست حق و فاذ و خواہ کہ باطل است

بر دار خانہ گردون ہر بدنان مطلب کہین سیاہ کاسہ باخر میکشد مہمان را از جمعیت
یار بے تفرقہ این مکارہ نہ ال چہ پروازم چون دیدہ دل بر قضا و قدر
وارم سبب این کاسہ و مگر این زالہ در میان چہ آرم زیرا کہ چشم بر شکر لعل

یار او دارم این خاک ضعیف چه زہرہ آن کہ دم محبت تو زندہ کہ ہزار الودگی آلودہ
 اما چون لطف تو این را گستاخ کردہ و ترس تکلیف از دل این برودہ اسے
 از انگاہ کہ طوق سجہم و یجوتہ در گردش انداختہ و کند اشتیاق بخود کشیدہ
 کہ انا المشتاق لے المدبرین و از پیالہ انت عبدی عاشق و انا عاشق لک
 ہوشش برودہ لاچار مرا پر دانہ وارہ بر شمع جمال خود را میازد و ازستی محبت
 ہستی خود را فدا میسازد و این ازوے نیست بلکہ کل شیئی یرجع الیہ سلمہ
 باز می آید ای جانمن ہر کہ با شش محبت تو سوختہ پختہ از لیست و ہر کہ بآب
 محبت تو سیر است تشنہ ابدیت و ہر کہ بارزوے کف پائے تو در خاک
 افتادہ است قدش بر سر ہفت افلاک است ای در دریاے بہر ان و آ
 نشان بے نشان و کبیاں بویان دل معلوم علم قدیم دای بادشاہ
 مطلق را ندیم دای غوامس بحر کریم دای از نور حسن تو گشت نعیم دای شہر اشرف
 تو شد حجیم دای روشنی صبح اسلام ازوے تو دای انکہ ظلمت شام کفر تو دای
 انکہ ہمہ پویان بسوے تو دای آنکہ ہمہ جویان روے تو دای جانمن چون
 ہلال حقیقت محمد با سمان مغرب آدم شہو شد و در نمود از ان سر سجود بر بند
 و آنکہ ظہور این نور سرفرو نکر و داغ ان علیک لعنتی لے یوم الدین برد و ہون
 ہلال حقیقت محمدی کہ نہالش در باغ سپردند و نقطہ نبوت سر بر زد و در ہر چیز
 نور دیگر زیر سیکر و فضلنا بعقہم علی بعض کنایت از حقیقت ہائے حضرت صلی اللہ
 علیہ وسلم پس روز بروز اکل شدن گرفت آمدہ آمدہ تا آسمان مشرق عبد اللہ
 بر آمدے نقصان بے روال بدر کمال طساہر شد و قمر سماوی بر ان
 زیبای خود نشان کرد و چون دوستان دیدن بخدار رسیدن دو شہمان و زمین
 یار تمام بکام رسیدند و ہر کہ اہل ختم اللہ علی قلوبہم و علی ابصارہم بود

چون بینائی شان قابل نور نبود لاچار در باره فراق افتادند پس تا اینجا طلوع
 و غروب ان نور بود که از هلال تا بدر کمال خود تمام نمود بعد ازین حال در غروب
 نزول است یعنی روز بروز آن حق خورد تر شده می آید کل ^و یوم ^{بهر} ازین معنی
 است چون رفته رفته به پایان غروب رسید بحدیکه مطلق هیچ در میان نماند
 و در قمر محمدی تمام شود قیامت قائم گردد ازین معنیست تا گوینده انشیر زمین باشد
 قیامت آید پس گوینده الله محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم و محمد باین دیگر
 بیند همیهاست همیهاست اے ناز پرور سیا جان پرور من دلے ظلمت جهان
 آب حیوان توی شاه هر در من سکر نیست هر که روے تو بیند با خضر نشیند
 لے جانمن روشنی دیده با از شمع ان روشن است و الا نه ازین سیا
 بران رخساره که گلزار مشتاق است نگاه نتوان کرد اما طرفه روشنی که سیاهی
 جا کرده است و کیست که درین تاریکی آن روشنی شناسا گردد اگر چه در هر چشمه
 آب حیوان است اما خضر باید که آنجا برسد و از ان چشمه قطره بچشد تا علم
 حیات با یکشد انا که در شراب این شربت اند هر ساعت کاسه محبت
 مالا مال در می کشند و بهر که فکر میکند نصیب خود را از همه می برند بلکه ساقی و
 شراب و شاه همه در خانه دارند

تا چشم بسته اند اعتبار در خوی جوش مبتلایم

شاهد خلوت خانه غیب هویت ساها در بحر وصل غرق بود ناگاه از برآ
 فوق گفتگو در فراق آمد و به تمام شوق در میدان محبت نعره زنان برق وار
 پیدا شد و از محض نابودگی که به بود آمد برآی مقصود معرفت و الا نه ازین وجود
 موجود شدن هیچ سود نبود یعنی ما خلقت الجن و الانس الا لیعبدوا -
 بر نقش خود دست فتنه نقاشش کس نیست تو در میان خوش باطنی

و آنچه در تخت کن در آمده است فانی نیست چگونه فانی گردد و چون بقا آمد باقی
دارد و آنکه حکم است کل شیء با لک الا وجهه بود مراد ازین نفی ماسواست
که هست چیز غیر حق جز حق - ۵

چون جالش صد هزاران سده است کرد مرید هر ذره دیدارے دگر
و تَامِرُنْ غَائِبِيَّةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ الْآتِي كِتَابٍ مُبِينٍ و نیست هیچ چیز در آسمان و زمین
مگر آنکه نوشته شده است در لوح محفوظ دل است و دل جاے حق یعنی قلب
الْمُؤْمِنِينَ بَيْتُ الشَّرِّ و مراد از آسمان و زمین ظاهراً و باطن است یعنی اوست و
ظهور اوست و هو الشرف في السموات و الارض پس مراد از دل علم قدیم است
و مراد از علم قدیم معلوم است و مراد از معلوم عالم است یعنی در علم عالم معلوم
نمود جز عالم هو الاول هو الاخر هو الظاهر هو الباطن یعنی در علم قدیم خود خود را
داشت آنکه میگوید اَلْعِلْمُ نَقْطَةٌ مراد از نقطه حقیقت محمد صلی الله علیه و سلم
است و مراد از حقیقت محمد وحدت است و مراد از وحدت دل است و در دل
رسیدن مشکل تر هر کس در خود میرسد اما به نهایتش هیچ کس را و قوف نیست
زیرا که دل که هست نسخه علم الهی است و هر معنی که بود دل دارد و هر شکل که هست
دل کشاید هر دو سرے که داشت در دل نهاد و دل دریا است محیط که با بان
ندارد و هر غواص بقدر خویش درین بحر غوطه ندهد است و بجهت تمام غواصی نمود
است اما بحر گوهر کاغذ فشا ک بدستش زرسیده آرزو چون عمقش پامین ندارد
و بر رسیدن نمایان نباشد ازین جهت حضرت اکثر اوقات بحضرت معبود خویش
همین التماس میداشت رب زدنی علماً و قاب قوسین او ادنی کتابت از دل
است یعنی میان ذات صفات مقصود همین است و هم ازین جا است
که فَلْجَنِّي فِي عِبَادِي وَاذْخُلِي حَبِيَّتِي یعنی در آیند در بهشت ۵

ای جملہ جہان در رخ جان بخش تو پیدا
 وے روعے تو در آئینہ کون ہو پیدا
 ای آفتاب معنی در برج اوج تو ظهور دایے از روشنی رخت عالم پر نور دایے
 از تو شهر دل معمور دایے سبز کشت معبود لے آنکہ بودے شہود از عشقت
 آمد بوجود تو مقصود ہر موجود و از یاد تو دل و جان راضی دایے روعے تو بوسیلا
 عشق آمد شفائی و اورا ہمیشہ بقا و لقا ہر کہ سر داد در بخت رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم دایے آنکہ از یک سخن تو ہمہ در خروش دایے از برائے تو ہمہ در
 جوش دایے از جام تو ہمہ مدہوش دایے از دست تو ہمہ خاموش
 مار دے ترا قبیلہ جان ساختہ ایم
 بز لطف غمش ہر دو جہان باختہ ایم
 ہیہات ہیہات ای جانمن ماہی جانم کہ بآب محبت تو خورده است بیرون
 مکش و این چین بروے ردا مدار و عند لیب روحم کہ بر گل رخسار تو والا شیدا
 است حجاب در میان میار کہ طاقت آن ندارد مرغ و لیم کہ در ہوا تو پرو بال
 میزند نیاوک نامیدی مدور چون خیالش بقربت است با آتش فرقت مسوز
 ای در خوبے بے ہمتا بر خراب شدہ خویش نظر اندازی ای دستگیری از دست
 رفتہ رادست گیر از پا در آمدہ راز خاکش بر گیر بر تشنہ لب ما بین و مدار آب
 در بیخ بہر سو گشتہ خود ای دار خاکش بر گیر
 گرت دستگیری بجای رسم
 و گر لگنی بر نگیر و کسم
 اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ
 ای دانندہ احوال نابود دایے و ہندہ بے ظہور
 مقصود بلکہ ظہور گردان از ادب دور اما معذور را معذور آری رندہ این راہ
 نشننے باید و گویندہ این خوف خاموش و دفتر عقل شننے باید و یاد خود
 فراموش ای جانمن از آنگاہ کہ گشت گنہ انجمنی بیرون شدہ کسوت خلق آدم
 صووتہ در بر افگند و از منزل گاہ لازل قدم بر ظہور نہاد و در خرام حسن بصد ہنرا

ساز کام ہائے ناساز برداشته تا بمقصد ابدال با و خرامان آتا بہر گامے جلو دیگر
 و بہر قدمی حسنی فوینماید و ازین خرام دار و آرام از دل بیدلان ربو وہ و عالم کہ
 در فنا و بقا است توجہ خرام اوست سے

قد و رفتار تو ام صبر و قرار از دل ^{بست} اللہ اللہ چہ قدر است این چہ خرام ترا
 مراد از قد ذات است یعنی کل من علیہا فان و بقی وجہ ربک ذوالجلال و
 الاکرام و مراد از خرام صفات است یعنی کل یوم ہونی شان یعنی در ظہور قیام قائم
 او ہمہ قامت ہاست و در نظر آری رفتا او ہمہ مست یعنی در زمانہ نشکستے دیگر
 و این فنا و بقا ہمہ و ہم یعنی چون فنا شود قیام قائم است و کے ہمچنان قائم و
 ظہور حسن او ہمچنان دائم یعنی بودنی کہ بود بہمان وزن نمود و چنانچہ بود و رہر
 زمانہ ہمچنان موجود است اگر نہ ہمی کہ چہ میگویم معذور دارا سے جانمن معشوق
 بلا غمزدہ گان عشق کرشمہ آنست کہ اگر کرشمہ از ان براہل عالم متخل شود حقا کہ
 ہمہ با دوان از تن روان بر آید و شک نیست کہ زلف لیلے را شکستے است کہ
 جز دل مجنون تاب آن نداد و بر عذار عذرا خطی است کہ خربان و امق عذر
 آن نخواہد و در لب شیرین نکتے است کہ بسینہ فرہا و خستہ اوست عاشق ترا
 و زیز زبان سخنیست کہ لب محرم نیست تنگد لا ز ادر سینہ نفسے است
 کہ دم سہم نیست میان عاشق و معشوق گفتگو سے است کہ جز گوشہ چشم نتوان
 دانست و در میان جانان و جان جہت جوئیست کہ جز شبوہ ابردنتوان نمود سے
 حیران اناں شدم کہ نگارم بہا ہلو ابرد نمود و جلوہ گرمی کرد و بہت
 آہ سے نمودگی بر اے بلو دگی بود بستگی بر اے کشادگی را پس از ان ربو دگی
 تا بودگی حاصل شد چگونہ تا بودگی کہ بہ بودگی رسانیدہ و این باز بستگی خستہ گی
 دست داد چگونہ خستگی کہ شکستہ گی باز آورد و شکستگی کلید بستہ گینست

و این همه برای از دیاد محبت است ۵

دیدار مینمای و پرهیز میکنی بازار خویش و آتش ما نیز میکنی

بیهات بیهات ای جانمن هر که محو در قلم است از خطا و صوابی به فهم هست

و همیشه در دایره امن و رحمت است اگر چه همه محو در قلم اند اما بیوقوف این

معنی دایم در الم اند و از تفرقه خود بینی همیشه در ستم اند صرف از لی همه به میرا

ارادت وزن کرده فرستاده است که از ان کم و بیش نتوان گفت چنانچه

بود هست و چنانچه هست خواهد بود هیچ تفرقه واقع نیست اگر فردا ما را پرسند

چه آوردی گویم آنچه داده بودی چون من بچم ازین هیچ نخواه ازین چه فهم کردی

یعنی قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي یعنی اوست و هر چه هست امر اوست چون حکم

شده که شوشه مانده ام اگر چه نبودم و ستم ما قلمیم در دست کاتب لایزال

این جهت هیچ تدبیر نداریم ما شاگرد اوستا و قضاایم زبان از خود نکشایم ۵

در پس آینه طوطی صفتم داشته اند هر چه اوستا و اندل گفت همان میگویم

ما سیم نه ام از هیچ نباشد هیچ چون هیچ پس چندین هیچ چیست و کیت درین

بسیج که هیچ نوعی در فهم نمی آید ای سنجیده هیچ ما و ادعای از پیش حال ما

سالها باست که از بحر فاهامی کشایم بکشا بکشا بجان تو که فاهام دارم بیابا اگر

بخواهی در آنا اول از خود بر آنکه در آواگر ساز ما دار بسور و اگر ما خواهی یا خود

ساز و اگر حال ما خواهی بگذر از قال قرب ما میجوی در آتش در آیدانه وارو

اگر نه همچو مگس دست افسوس از دور ببال یا قادر هر همه کار ما مگس همتم بر ابا نه

کن و صفوة قلم در چنگ آر این محبت بر سنگدلم ندن تا آتش عشق سر بر کند

و هر چه غیرت است خاکستر کند و جوهر عین علم سر بر کند بر حرف غیر قلم در کشد ۵

منتظر از ابله لب آند نفس ای ز تو فریاد تو فریاد رس

شروع کلام اللہ اول کلمہ و آخر کلمہ و حرف اول و حرف آخر مراد از الف احدیت
 و ایم است اور اسلم است دیگر مراد از الف ازل است و مراد از ازل ابد است
 و مراد از ابد احد است یعنی ابد را پایان نیست مگر وقتیکہ احد گرد و پس از احد
 ابد است یعنی چنانچہ از وحدت بکثرت آمد چون بازار کثرت بوحدت رود
 واحد گردد ابد اینست از روئے معنی ازل و ابد یکے است یعنی مزارعہ حقیقی تھے
 کہ کاشت آخر بہمان یافت پس کلمہ اول قرآن سہ حرف است الف لام م
 و کلمہ آخر ہمہ سہ حرف است یعنی احد و کلمہ عشق ہمہ سہ حرف است یعنی
 شروع از عشق و ختم بر عشق است **هُوَ الْاَوَّلُ** **هُوَ الْاٰخِرُ** و این سی پارہ شرح
 عشق است وہ سی پارہ بیک حرف تعلق دارد و ہستی ہستی ہزار سخن بدو
 وہ سی پارہ تعلق دارد و مراد از الف احدیت است
 و مراد از لام وحدت و مراد از میم واحدیت است سی ہزار سخن تعلق
 بزبان دارد و ہستی ہزار سخن بدل تعلق دارد و سی ہزار سخن تعلق بسبب و انکہ تعلق
 بزبان دارد شریعت است و انکہ بدل دارد طریقت است و انکہ تعلق بسبب
 حقیقت است وجود آدمی ہم سہ قسم است تن و دل و جان تن در خدمت
 کہ شریعت است و دل در محبت کہ طریقت است و جان در وصلت کہ حقیقت
 است پس بے خدمت ممکن نیست و بے محبت وصلت محال پس ہمین
 شریعت است ازین معنی ۵

کہے کو در شریعت نہ اسخ آید حقیقت راہ بروئے خود کشاید

واجب الوجود ہم بسہ صفت موصوف است یعنی جلال - و جمال - و ذات
 ازین معنی کہ **الْاٰیْمَانُ بَيْنَ الْخَوْفِ وَالرَّجَاءِ** مراد از خوف جلال است و مراد از رجاء
 جمال و مراد از ایمان ذات است پس اول کلمہ کلام اللہ کہ سہ حرف است

و آخر ہم سے حرف است درین سری عظیم است بقلم کے راست آید مگر مہون محمد
 کہ من لان عرف پس مراد از الف انزل است و مراد از انزل ابد و انزل و ابد
 حالہا اند در میدان محبت و درین میدان عشق بصفت عاشقی معشوقی بچوگان
 محبت گوی میبازد و در صحرا سے ظہور از الف الف انکشت برائے ذوق چوگان
 باری چون آن شہسوار گوی معرفت را بنہایت حال رسانید انزل با بد رسد
 عدد بر طرف شود اللہ احد گرہ و قیامت قائم باشد و حضرت کہ یک انگشت بر
 آورده بود ندستہ این بود اسے جانمن شاہ عشق را از انزل سہرا است و ابد
 پای چون خواست کہ خود را بیند از خواب بستی بیدار شد از سرتاپا خود را دید
 سر و پا گشت و از نہایت خوبی خرابی در جاننش افتاد و این ہفت چرخ است کہ مورچ
 اینہمہ جوش شاہ عشق است پس ظہور کہ ہست بیداری عشق است و بطون
 خواب و سے موت و حیات ہمہ نتیجہ نیست و قیامت خواب اوست مراد
 از خواب بیداریست و بیداری کنایت از محو شکر است یعنی شاہ عشق گاہ
 در سکر میرود و گاہ در خمی آید بقا نشان محو است و فنا تیجہ سکر ازین معنی است
 گر گویم شرح حال خویش را ہچو سبزہ بار بار و بید ہ ام
 از تفرقہ کثرت متفرق مباش داین کثرت را عین وحدت انگار زیرا کہ چون
 انبار احدیت دانہ وحدت را بیرون کشید در کشت وحدت بکارید از
 یک ہزاران ویدہ اسے جانمن عجب بے بویی کہ چندین بو بہای بو سے آن
 بے پوست و عجب بے رنگی کہ چندین رنگہا رنگارنگ آن بیرنگ است ادعجب
 بے نشانی کہ چندین نشا نہا نشان بے نشانت عجب نہانی کہ چندین
 نہانی ان سقیانست عجب بے زبانی کہ چندین بیابان بیان آن بے بیانت
 کہ بہر زبانی دیگر دستا نے پردازد و عجب معنی کہ بہر صورت نشا نے

دیگر مینماید اما از تفرقه صورت بجمعیّت معنی رسیدن محال و چون بمعنی رسید
جانے یا بد چگونه جانے کدر هر صورت نشانه دهد آن حیثیت یعنی اول
گم شدنست در فوات پس یافتن است وجود خود در هر موجودات اینجا چشمه
حیات رسد که هرگز فنا نه پذیرد و این دقیقه الیست که بر کنه این نتوان رسید
راست بین از نظر راست بمقصودی + اول از چشم دو بین در طبع خام افتاد
دانی که روح و قالب چنان در محبت یک لخت گشته اند که هرگز جدا نخواهد شد
هر چند ظاهراً از ولهم و فنا پذیرد فنا نمیشود بلکه ابد الابد هر صفتی که هست همون
صفت خواهد ماند و این چهار صفت در صفت خواهد رفت و خلاصه در هر همه
بطون بوطن اصل خود قرار خواهد گرفت اما صفت آشنائی که در میان خود
سالها محبت و صحبت داشته اند هرگز نخواهد رفت صفت خودی
باقی خواهد بود اما در میان خودی نرفته است کس خودی بخود دارد و کس خودی
بخود دارد پس در هر محبتی که میزند و در هر فحشی که میباشد همون میرود و همون خیزد
و همون باشد کما تبعثون تموتون و کما تموتون تبعثون کما تبعثون تخشرون
موت نیست زیرا که از مقید مطلق میرد و هر صفتی که در مفید حاصل است
بمطلق بهمان حال خواهد بود پس محبان فانی صفت خیزند بخرونی هیچ نمی بیند اینجا
از دو آن جاد و حشر ایشان در دایره وصال خواهد شد و حشر دیگران در
صحرا و فراق خواهد بود بلکه از روی معنی این بود کافران را دوزخ و مومنان را
بهشت و عاشقان را ذات جان دجان با جانان را ای بیغم از غمها از انگاه که
که غم تو بهدم من است همچون من فارغ از غمها در عالم کم است و هر دمی که
با غم تو بهدم من است بیدم است و هر دلی که از غم تو شاد و نیست شاد و مسی
بلکه بیغم تو شادی پر و بهمان بر با و است و عجب دلی که تو هم از است

عجب زبانی کہ وصف تو باز است عجب جانے کہ جائے جانا است و جانان
در جان سے

عاشق من اگر آواز دہی جان مرا دوست از سینہ ام آواز برار و کہ

فَسَوَاءٌ لَّكَ الْرَّامِيْنَ وَهُوَ الرِّجْمُ الْكَبِيْرُ تَوْغْنِيْ وَمَنْ مَفْلَسٌ بَيْنُوْرًا بَرْدٌ لِّشَيْئٍ
وہر دم بتاستانے میاںم جبین ای شاہ ای شاہ بلطف سوی گدا بہ بین و

پہچ در میاں چنان و چنین کہ بیچارہ آواہ رفتہ است از دل و دین و در

باب عزیزان حکم است چنین کہ اُدْعُوْنِيْ فَاَسْتَجِبْ لَكُمْ اِيْ خَوَابَانِ مَنْ نَمِيْ نَمِيْ
وہو معکم اینما کہتم و ای عند یب بگزار فاذا کزونی نمیدانی کہ با تو آذ کر گم ای شوق

عشق زار من و اے جو یان یار من و اے مشتاق دیدار من نہ کسے واقف

از ریش تو و نہ کس موافق در کیش تو و نہ کس در عالم خویش تو از بخت نش

و چہ اللہ در پیش تو میدانی کہ دل فگار محزونی و در شوق لقا می مجنونی اما ہر چہ

کہ مجنونی تا خود گم کنی رخ دل فرا چون بینی سے

نقاب دپردہ ندارد رنگار و لکشش - تو خود حجاب خودی حافظ از میان برخ

ای آفتاب عالم تاب یکایک بر او ظلمت کفر شب را بہان گردان تا رخ آفتاب

طلوع نشود ظلمت شب خودی من از میان نرود جائے کہ سلطان خیمہ ز

غوغا نامد عام را - اے جانمن شاہ عشق بدو صفت موصوف است جلال

و جمال بدین دو تعبیر و چہار ترکیب در مکت و جو در سلطنت میکند و مراد

جلال و جمال شوق و ذوق است و فرح و خرن عبارت از ان است

العشق و عیش و طیش ازین معنی است و عیش و طیش نتیجہ جلال و جمال است

مسلمانان ظہور جمال اند و کافران ظہور جلال مراد از مسلم روح است و مراد

از کافر نفس پس جلیت نفس مذموم است و جلیت روح لطیف و ہر کہ

ملکت بصفت نیش است یعنی جلال و جلال خوشتر و جمالی را جمال بهتر مراد از بهشت صفت
 حمیده که سکن روح است و مراد از دوزخ صفت ذمیه که وطن نفس مذموم است پس
 هر یک بوطن خویش قرار می دارد و دل که هست در میان این دو عاشق بصفت معشوق است
 گاه بسوی او میرود و گاه بسوی این می آید و این هر دو عاشق یکی خوانده و یکی را نده معشوق
 کریم صفت هیچ یک را محروم نمیکنند و هر دو مشتاق روی محبوب اند و در کشش اند از نجات
 دل گاه بصفت حمیده می آید و گاه بصفت دل میرود و در حمیده عیش است و در ذمیه
 طیش این قرب است و این بعد درین سر عظیم است ما صنع الشرف فهو خیر اما چون دل
 معشوق در بستر عشق می آید که محض حال است انجا عیش و طیش را انجا عیش نیست
 او بجای خود با عاشق و خوشتر می باشد.

که شرم کند فرشته اگر پائے ما گم خنده ز ندویو زنا پائے ما
 و الله غالب علی امره ای آنکه بود ز نابود در امر تو موجود است طرفه العین هر دو هزار عالم با
 از عدم دروم آری و از دم بعدم بری و این عالم را چنان در تقیه پیدا و ناپیدا گردان
 داشته که نتوان فهمید تا که برود تا که می آید ای قاور بر همه کارها و آمی آنکه شب را روز
 کند و روز را شب از نده و آس آنکه آسمان را بیستون دارنده و زمین را بر آب
 گسترانیده و از آب صورت سازنده و در صورت معنی نماینده و در معنی جلای نجات
 ای راست آرنده کارها پے من و بیکار من کار من ساز و مهم چنان امر کن که ما هم
 دانیم که چون کردی آری آنرا که دهد بارش بیواسطه کاش کردار چه کار آید ای جان من دل
 که هست خلوه معشوق است و دیده تحت عشق است اگر بر تخت دیده در تفرج ظهور خود
 بار عام داده چشم کشاده نگران می باشد در پلک زدن عالم فنا میشود و بکشاد و بقای
 پس فنا و بقا اثر پلک زدن اوست فایده پلک زدن که در چشم نهادند مراد نیست
 که فنا و بقا نتیجه پلک زدن شاه عشق است و دیگر مراد از تجلی دستار هم هست عایشان

شفاق روئے او درین حالت اند یعنی موت و حیات ایشان در پلک زدن است
 زیرا که قیام حیات در لقای دوست است بمقدار پلک زدن حجاب حاصل میشود و طاعت
 حجاب ازین قدر بر هم نمی دارند و دیده بدیده در دید از هر چند که دلبرانند آسیر نمیشوند و از
 نهایت اشتیاق بمقدار پلک زدن ویر نمی خواهند و معشوق بر اے از دید محبت
 و ملاحظت حسن خود و خود را بدین صفت بعاشقان نمایان میباشد یعنی پیدا و ناپیدا با این
 بیچاره دل داده شیدا باشد

نه دوری ز لیلی صوری بود * که بسیاری دوری ضروری بود
 آری صوری در دوری همچو رست چون همچو مقهور گشت و مقهور از دیدار غفور
 نصیب نباشد پس دوری عاشق عین حضور است زیرا که جاکے جانان در جان است
 و هر وقت که جان را میجوید جانان را می یابد و این محال که عاشق را دور دوری صبور
 باشد تا آنچه کند که ضرورت است یعنی در دوری قلمی است عاشق بیچاره هر چند که مستور است
 بر پیاله خون دل مخمور است یعنی بهر دم جام غم در میکشد اما هر جام کامی حاصل است
 چون ذره ذره کرد مرا محبت نگار در ذره ذره دیدم روزه تو آشکار
 دل که خوابان یار است دیار کسوت اغیار در دیده دلدار جلوه میدهد ازین نمایش
 زار زار بقیار هر دم در دید باش غار خلیده میباشد و تمام اضطراب سوزان هم چون نا
 چشمه اش باران خون باره میبارد و لبه هزار اضطراب جوین یار سبزوار
 داده باشد که نگار از سر ناز گاه گاه است بر حال تباہی بیچاره و نگار نگاه فرماید تا خارا
 از دید باش خونبار بیرون آید ای جانمن از نگاه که این عالم و هم ما در نیم آورد بوج
 فهمیم هم بر جان ما پیدا شد بوسه هم نظرم بردل ما انداخت و بوسه زخم هم بر خوار
 فهمیم بر دم حمله آورد و هم چون به نهایت اقتضا کرد پیچ در میان نیافت و در فضا
 لا مکان صد اے هو هو بر غاست ای جانمن صراف ازلی این عالم و هم را چنان

صلحت وزن کرده است که بمقدار یک سو کم و بیش نیست و هیچ فاعلی و مفعولی و هیچ
 قوے و حالے بیرون از وزن همه در وزن اندازین معنی خدا را در دے هر بنده را
 نسبت و هر چه در خیالش گنجید در پله کن سنجید و هر چه در پله سنجید در صحرای فیکن
 رسید و این عالم خیال خیالیست از خیال بائے وی تیغ غیر بسلسله غیرتیت چنان
 مانده است که هیچ در میان نمانده است و باران رحمت بر گل و خار چنان فشانده
 است که عبادت دوست و دشمن یکسو نبوده است ۵

این همه عکس دے نفس مخالف که نمود یکفروغ رخ ساقیت که در جام افتاد
 آری چندین ظهور بائے گوناگون مخالف که در نظر است این همه یک فروغ رخ دوست است که
 در آئینه کون عکس پیدا شده از بیخبت و جبهایی خویش شیدامی باشد و هر کس جبهه تو جبهه
 دارد و بمقصودش در دنیا و آخرت همه را نسبت که متوجه بر نسبت که در میان و جبهایی
 وجه خاص حضرت رسالت مآب صلی اللہ علیہ وسلم است پس خاص بخاص گر آید و عالم بعالم
 سیلی نماید کل شیخ بر جمع لے اصله ازین معنی است سلسله پیری و مریدی طالبی مطلوبی
 بوجه محمد صلی اللہ علیہ وسلم دانسته شد و بحیثیت این وجه عاشقان رو بسوی همه جبهه
 متوجه اند یعنی در ذات مقیم و در صفات مسافر چنانچه زبور عاشق گل بالیتی است بر بوی
 آن همه گلها را خوشبو میداند که در هر که میرسد پیاله محبت از شوق میچشد باز مزه دوست
 در هر که می آید بے وصال یا ناله جانسوز کنان می بر آید پس هر عبارتے که هست از وجه
 است زیرا که این مقام عاشقی و معشوقی است در گذار بے نهایت حسن خویش نگرا
 فایما تو لو فتم وجه اللہ عبارت از وجههای اوست کل من علیہا فان ویسے وجهه ربک
 ذوالجلال والاکرام اشارت بذات اوست پس هر سوے که هست در سازے و هر
 عبارتے که هست در ظهور وجهه است نور جنب ذات تفکر ذاتی صفات و لا انکر ذاتی ذات
 ازین معنی است جاے که ذات انجانده تو و نه فکر تو در ذات هر چند که فکر دقیق داری کافر

حقیقی باشد اما تا که در راه عاشقی و معشوقی می پوی هر فکرے که داری و هر عبارتی که آرزو
 و هر ذکرے که گوئی و هر صفتی که جویی رواست زیرا که این همه ذوقی است
 وصل تو هر صفت که گویند خوش است راه تو هر قدم که پویند خوش است
 روی تو هر نظر که جویند خوش است ذکرے تو هر زبان که گویند خوش است
 بعد از حصول وصول کریم صبوری حکیم می باید بود تا پیچ کس را بوی و قوفی نباشد
 یعنی کریم بر همه صبورا از همه حکیم در همه - اے شمع بزم عاشقان اے افتاب شام
 اے صبح رویت کلید هر شامی و اے تار زلفت بر هر لے و اے از انگاه که
 قامت تیر تو بر هدف دلم رسیده است از شادی آن تیر غم هر دو عالم رسیده است
 ای جانمن جان تو که در جانم در هر جان با از بر اے تو جاعی کرده است تا همه جانم
 جان تو با شتم و هر جانی که ترا خواهد آن من با شتم و دید با اے عالم که سویت و از اے
 یقین دان که دیده غم دیده ما برویت باز است پس هر که خواهی که هر که روے اری
 پیچ کس را در میان نه پنداری معلوم باشد ترا ازین نکته حال اشتیاقم که از قاف
 قاف بر رخ دلفز اے تو مشتاقم و بواسطه چندین شوق نمیدانم که در وصال و یا
 فراقم اے اهل عطا بمو حجاب لقا با صفا که شفا اے بیمار است باز مدارشایان
 اهل وفایت جفا بر بیچاره گان رواد است تم اے بر تقصیرات من بین بر کرم
 نگران باش یقین دان عمرے که بے حضور تو میگذرد نه بقاست بلکه در هر نفس بے
 صفا اے کشم ای جان من از محض ضعف در راه و فاما نده ام حق اگر لطف تو استقبای
 نظر ما دید عجب است که بیچاره ازین با ویه با جان بر آید هر که بآن آستانه دار و هر چه
 که نشانه تیر بلاست پس پا نخواهد شد بلکه پروانه دار آن رخ صفاست ای همه
 در همه تو دم زده است هر چند که رد میکنی قبول ابد است و هر قبول برد تو راه
 نیست مرد و ازل است

تفسیر و فاعیم مکن گر آب چشم من هنوز اندر رهش تخم وفا میر وید از گلها
 دنیا ساعته نایه اطاعة و طاعت این طایفه در فهم خدا بودن است و در دنیا
 معصیت این قوم غافل شدن از ان فهم و از ذکر و الله قیاماً و
 و اکنایت بان فهم است و بعد از ان استقامت این فهم هم ملامت از میان بر خیزد
 معنی عبارت نفس و شیطان خلق و دنیا فیرو شرا پهنه که در این صفت صافی
 یزد یعنی بنیده آن نور هیچ نه بیند در سیکه مستان دیدیم پریشانی نه کفر در پیدانه
 می سلمانی و باین فهم مفهم شدن ممکن نه تا کریم عنایت محض نفرماید و الالبسی و تعلیم
 کرد دست ناید اما هر کرا عنایت هدایت کند معلوم نیست که بکدام کنایت باین
 بایت میرساند هر که در جنگ این فهم در آمد تا ابد خلاص ممکن ندارد و لے که باین فهم
 میر آمد روی بود بصفت شیر آمد بود تا بود لیت شمل زمین عجب جا که عرش بر زیر
 که مرغان این گلزار پرواز لامکانه دارند مستان این شراب بانگ سجانی بر آرند
 بکان این قلزم از روزه و نماز بیکار آری ندائے آن شاه مزدوری چه کار -
 ان لزان فهم فوته دیگر است کان ز فهم هر دو عالم برتر است -
 معسلیان محراب ابروی محبوب در نماز همی بگیرند بحدیکه در ان حضور شعور از
 شستن ندارند المصلی غایب عن الصلوة ای شانند چون فرمان شد - است بر یکم
 در اجهائے محبان همه قالو انالی گویان بسجده شتافتند تا ابد سر بر نداشتند هنوز
 در ان سجده اند و خواهند بود از قیام ای شان نیست دنیا رکوع ای شان نیست و آخرت
 بود ای شان نیست بجز نماز فعلی دیگر ندارند و بودگی دنیا بمقابله رکوع است از بخت
 حضرت الدنی ساعته فرمودند زیرا که رکوع جانی سکونت نیست اما روزه داران
 در میثاق تا یوم الدین بجز دیدار دلدار افکار ندارند از صبح ازل تا شام ابد
 هیچ نعمت میل نکند ای ما همه مسافر انیم و هر مسافر بر ادنی است تا که بوطن اصلی

خویش نرسد قرار نداد و وطن عام دیگر است و وطن خاص دیگر و وطن صالحان دیگر است
 و وطن صدیقان دیگر و وطن عابدان دیگر است و وطن عاشقان دیگر و وطن عارفان
 دیگر است و وطن موحدان دیگر اما موحدان متوطنان دایره سویت اند و کنج نشینان
 خانقاه عدم نهنگان دریای محیط اند اما از عارفان کامل موحد حقیقی حضرت رسالت
 پناهی صلعم ازین جهت حق سبحانه تعالی در تائیلش رَحْمَةً لِّلْعَالَمِیْنَ فرموده که در هیچ حجاب
 محبوب نشد و هیچ حالے مغضوب نگشت زیرا که ظاهراً و باطن در نظرش بجز محبوب نبود از جهت
 همه کس را زبان بجز از دعائی کشید ای جانمن محبت که هست دور دراز یکے ظاهراً
 و یکے باطن در نمونه ظاهراً و باطن حیرت اما چون نظر عاشق بکمال
 میرسد آنگاه در آئینه ظاهراً مشتاق و در نمونه باطن محو میباید و میراث دران این نعمت
 بقدر طاعت قسمت ازلی از صدقه پیروی حبیب حق باطن ورثه نصیب در میشود یعنی
 الْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ پس هر که موسی زینگاه سگان سے دار و داین حدیث را در
 عمل آرد یعنی گن فی الدنیا کانت غریباً و کعباً بر السبیل و عد نفک من احاب القبول
 و الا نه هرگز بوی آن بد ما عشق نرسد هر که رنجها کشد
 یکدم که یار مست نخت است در کنار بیدار باش تا نرو و عمر بر فسوس
 پس بیدار نیست مگر عاشقی که همیشه در یاد است و یاد که هست عین و یار است و
 عاشق مشتاق را گویند و مشتاق پیوسته را یعنی چون می حسد تیر بالین من نهی
 و چون میخیزد پیش چشم میدارد پس دیده دل عاشق طرفه العین از مشاهده محبوب مجبور
 نمیکرد و بخود بیا که خود را جوید او را یا بد و هر ساعت بمثل عکس سوے معکوس متوجه
 میباید نقش دار بر رخ نقاش حیران میماند نه بلکه نقاش بر نقش خود حیرانست و
 نقش مشتاق نقاش است بر نقش و عاشق او را میگویند که در نظر چیزی دیگر نیفتد
 غیر معشوق چیزی دیگر نداند بجز محبوب در سینه مجنون مطلب جز غم لیلی نبود

تسبیح عاشقانست خم زلف آن نگار در خم نبشته بھی یار یار یار
 مراد ازین زلف صفاست و مراد از خم تجلیات گوناگون اوست مسلم و کافر و عاشق
 و قاسم و مطیع و عاصی و عالم و جاهل و خوب و زشت و عاقل و مجنون این همه همه
 زلف آن نگار است و بهر خمی ستری دیگر تا که پرده من و تو در میانست رخ مسلمان
 بهمانست وقتی که ابر کثرت منتفر شود و آفتاب اسلام بر آسمان وحدت بتابد تا به یکی کفر
 در روشنی آن محو مطلق گردد و حقیقت مسلمانانی پدید آید که عفا کاف
 بے نشان و اے ہماے ہمت لامکان و اے شہباز بلند پرواز و اے غنچه لب
 گلشن راز و اے بصفت عاشقی در نیازہای محل معشوقی بے نیاز و اے از ییے نیازی
 تو دلہای مشتاقان در گداز و ای از ناوک در جگر و ای سار تو سوز در جان و ای سرکش
 کش و اے غریب نواز و اے در خوبی پے ہمتا بر خراب شدہ خویش نظری انداز و اے
 از شراب شوق تو ہر دم مدہوش و ای دریا تو چنانم کہ از ہمہ فراموش سے

نہ اینچنان بتو مشغولم لے ہستی رو سے کہ یاد خویشستم در ضمیر می آید
 آری ضمیر یکہ یاد و میراست یاد دیگران ازو سے تقصیر است بلکہ آن سینہ است
 کہ سر پر سلطنت سلطانے بی نظیر است دیار در یار ہچومسکہ در شیر است اینچنانہ
 توان نہ فصل زیرا کہ وصل فصل ہر دو موجود اند از رو سے اسما فصل است و از
 رو سے جہا وصل زیرا کہ عاشق و معشوق یک گوہر اند از رو سے ذاتا و از رو سے
 صفات ہر دو در و برق مصورند و می جدا سے از محبت پیدا شد و اللانہ در محض یکتا سے
 یکتا بود ناگاہ و لولہ قاجبت در جوش آمد و جدا سے روی نمود و یکشش آن
 معرفت آئینہ عاشقی و معشوقی موجود گشت و محبت پذیر است کہ فصل ہم ازو شد و
 وصل ہم ازو حاصل میشود اول بیاد وجہ فراق می اندازد و آخر بے بستر وصال میرساند
 پس فراق و وصال ہر دو نتیجہ محبت اندازین سے قریب و بعد ہم محبت اندازد زیرا کہ

محبت لقمہ ہر دو ہمراہ است بلکہ در کمال محبت بعد ممکن نیست و مراد از بعد
غلبہ شوق است ۵

اگر یاری از خویشتن و مہمزن کہ سرگشت با یار و با خویشتن
آری المحبت حجاب بین العاشق و المعشوق در میان عاشق و معشوق پہنچ نماند
مگر محبت و شاہ عشق چنان غیور است کہ این نکتہ را ہم نمیتواند دید آری چون
نہایتش یکتا است بار و دتائے نمیتوان کشیدای جانمن از انگاہ کہ شاہد خلوتخانہ
غیب ہویت نقاب معشوقی برویت کشید سمنہ ناز را در میدان محبت جولانگری
نمودہ نیزہ ناز بدست بے نیازی گردان کردہ و سنان شوق بر سینہ سوختگان
خدا بندہ از میان از اور بودہ بچوگان خیال سرہائے محبان گوی دار غلطان
از حال بجال رسانیدہ و تنہائے مشتاقان پائمال ساختہ و بکند زلف طوق دگر
گردن میدلان انداختہ کسال کنان از جهان و از اہل جهان بیرون کشیدہ دور
زند ان محبت محبوس ساختہ تا ایشان از دوران دور باشند و دوران ایشان
بہجور یعنی اور کیامی تحت قبای لایقہم غیر می معشوق باناز با عاشق جانبا از ہر نیاز
چندین پروہا ساز کردہ است تا ہر دم در سوز باشد زیرا کہ از سوز عاشق شمع حسن
معشوق افزوست ۵

ایکے برکتے از غیر ساران چوگان مضطرب حال گردان من سرگردانرا
بر رخ جهان ارے زلف غیر ساری کہ حسن افزا لیت میکشد خیال آن دار و کہ
عاشق بیچارہ بے سرو پا را از پا در آرد و در میدان اضطراب گوی و از سرگردان
سازد آری زلف بر رخ کشیدن افزونی حسن ہم بہت و حجاب ہم پس و ہر دو
حال بر حال عاشق حیران است دیگر مراد از زلف خودی عاشق است یعنی از دیدن
خودی خود را خراب میسازد و نمیخواہد کہ در میان باشم چون دوست ہم او باشد

اور میخواید که از میان بر خیزد زیرا که رخ بے زلف زیبا ندارد و پس بر رخ مصفا
 مشوق زلف همین عاشق است گاه پریشان میسازد و گاه بجمیعت می آرد و
 پریشانی خیزد و در جمیعت غایب پس این بخودی میخواید او این را در خودی میدارد
 زیرا که چون عاشق نباشد حسن معشوق را انصاف که دهد و الله خیر الرازقین حق سبحانه تعالی
 ترین راز قاست یعنی هر طایفه را مطلوب برساننده است هر حق که بحق
 را خواهدی مستحق آن حق باشی هر که از و پیرے خواهد البته او را از ان چیز محروم
 دانند و داننده نهان و آشکارا هر که قوت بقوتت دارد و او را بان قوت
 سان زیرا که تو بهترین راز قانی پس قوت عام محبت دنیا است و قوت خاص
 است عقبی و قوت خاص الخاص محبت حق است هر که هر چه میله دارد قوت
 و آن است چنانچه لیلی قوت مجنون است پس بر محبت قیام محبوب دارد و المراد
 من أحبّ اذین معنی است ای جان من موت که هست کوستید عاشقانست
 بزم بادیه پیمائے بکار و آشنائے نسیب ساخته تسبیح آتش عشق بر بیان کرده
 مار برده تا ابد بیغم قارغ بروے نگار ناظر بحق حاضر خواهد بود اما در کمال نیستی
 در هم نیست اگر چه در محل هستی همه کس دارد هستی مقام نمایش است و نیستی
 موت آسایش اما در نمایش بتقرار و در آسایش آرام و این هر دو صفت
 عشق است اما عاشقان بعضی در محل هستی اند و بعضی بمقام نیستی. آنانکه هستند
 افرار و آنکه نیست اند غایب در و دانکه میگویند ماضی و مستقبل و حال چون
 قصود حال پس همه حالست یعنی در ماضی چه بود و مستقبل چه آید چون در همه
 ال همین پس عبارت ماضی و مستقبل خیال است چون تویی پس من هر چه خواهم
 مکنم هر چه هست عشق است آتش سوز عشق است با دافطرا ب عشق است
 با رفتار عشق خاک قرار عشق است آخرت گلزار عشق دنیا کشتزار عشق

است دوزخ شوق عشق است بہشت ذوق عشق است *لَيْسَ الْجَنَّةُ فِي السَّمَوَاتِ
وَمَا فِي الْأَرْضِ* چو میان آسمان و زمین او ہمہ در ذکر اندازد روی معنی ہم یک فکر اند پس
اینجا عاصی کہیت و مطیع کدام۔

بذکر شمس ہر چہ بینی در خروشت ولی داند در نیمی کہ گوششت

ای آنکہ در نظر تو خبر تو نیست و خبر نظر تو نظری ناظر نہ پس حاضر و ناظر تو باشی و بر ہمہ
کار ہا جز تو دیگر قادر نہ آید دست در نظر دست خبر دست دوست نیست بلکہ
در دوستی دوست ہم دوست چون ہمدوست آنکہ دوستی نہ دوست ای کنج نشین

کنج مطلق ای عالم مرکب تست برنگ ابلق ہر چند کہ عجائب خیر باداری اما نخواہم

کہ پیش ما آری بجز آنکہ پردہ از میان بردار و ما را در خود غایب دار تو سببش اصلا

کمال نیست و پس تو دروگم شود وصال نیست و پس اما در بودگی مانمودگی او

یعنی ہر چند کہ روشنی معدوم است *لِيُكَلِّبَ اِنْ عَصَيْتَ عَفِيَّتْ* اللہ یعنی مراد ہے است

اگر نافرمانی کردہ باشم اور انا فرمانی کردہ باشم حق رسانی دل بہت مقام تجلیات شاہ عشق است

ازین جہت گاہی بصفبت بے مجابی و گاہی بصفبت محو بے و گاہی بصفبت قادری

و گاہی بصفبت عاجزی و گاہی بصفبت خداوندگی و گاہی بصفبت بندگی و گاہی بصفبت

عاشقی و گاہی بصفبت معشوقی و گاہی بصفبت عارفی و گاہی بصفبت معروفی گاہی موہبی

و گاہی بصفبت ملحدی و گاہی بصفبت مسلمانی و گاہی بصفبت کافری و گاہی بصفبت

ہستی و گاہی بصفبت نیستی اینہمہ تجلیات شاہ عشق است کہ ہر دم تجلیات دیگر

متجلی میشود پس ہر حالیکہ آید مرید آن حال باید بود و ہر چہ بردل فرماید در پے آن شاید

رفت خطا و صواب یکسو باید نہاد ہمہ حال خود را در میان نیاید آورد او داند و کا

و یعنی از خود بینی دیدہ را بستن است بجز اتن باید داد بست۔

نقاب دپروہ ندارد در کشش ما تو خود حجاب خودی حلقہ از میان بر خیز

وَأَنكَ مَيُكُونُ الْإِيمَانَ إِقْرَارًا بِاللِّسَانِ وَتَصْدِيقًا بِالْقَلْبِ رَأْنِ حَسِيَّتٍ يَعْنِي إِقْرَارًا لِلَّهِ
 بِرِزْبَانِ وَتَصْدِيقًا لِلَّهِ بِدَلِّ رَأْسَتِ كَفْتَنِ رِوْشَنَانِي أَيَا نَسْتِ يَعْنِي چُونِ إِقْرَارِ
 وَتَصْدِيقِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَأْسَتِ بَأَشَدِّ ظَلَمَتِ حَجَابِ دَرْمِيَانِ نَمَانْدِ أَمَا مَيَا نِ اَزْدِرُوعِ
 كُو يَانِمُ كِهْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ سَيَكُونِمُ وَغَيْرِمَا دَرْمِيَانِ مِي بِنِمُ اَزْ بِنَجْمَتِهْ اِيْمَانِ تَارِيَكِ دَارِ مِي
 دَرُوعِ كَفْتَنِ تَارِيَكِي اِيْمَانِ اَزْ بِنِمَعْنِي اَسْتِ بَارِي بِحَرْمَتِ اِيْشَانِ كِهْ دَرِشَانِ فَرْمُودِهْ
 إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّادِقِينَ مَنْ كَذَابٍ رَأْبَهْ بِنَجْمَتَا وَبِهْ كَارِ صَادِقَانِ خُودِهْرِ حَسْبِدِ كِهْ كَذَابِمُ
 اَمَّا كِهْ اَبِي خُودِ خَرَابِ عَالَمِ وَ اَزْ نِيْنِ تَابِ بَتَانِ بِي تَابِمُ اَزْ صِرَاحِي عَشَقِ بِي سِيَالِهْ مَحَبَّتِ
 بِچَشَانِ مِي تَابِمُ تَا زَمْسْتِي اَنْ هَسْتِي خُودِ بِنَا زَمْ وَ غَلْغَلَهْ لَيْسَ فِي الدَّارِيْنِ اِلَّا هُوَ دَرْ صَحْرَا
 لَا مَكَانَ اَنْدَا زَمْ - ۵

گر عشق نبودی غم عشق نبودی   چندین سخن نغز که گفتی که شنودی
 گمراه نبودی سر زلفش که بودی   رخساره معشوق به عاشق که نمودی
 مراد از عشق عاشقت و مراد از غم عشق و مراد از زلف پرده معشوق و مراد از یاد مرشد
 است و مراد از مرشد محبت است نه مدد مرشد ممکن نیست که آن پرده از میان
 بریزد و عاشق بمعشوق رسد پس مقصود همین مرشد است نه بر آنکه ظهور حضرت
 رسالت پناهی صلی الله علیه و سلم نشده بود هیچ کس بسر حق و قوف کمال نداشت چون
 روشنی ازان تاریکی پدید آمد آنچه نا دیده بود در دیده آمد

روے تو کس ندید هزاران رقیب هست   در غنچه سنور صوت غنچه لیب هست
 آسے روے تو خبر تو کس ندید عرفت ربی بر پی مراد از رقیب دنیا و دین کفر و اسلام
 امر و نهی طاعت و معاصی احکام ہائے شرع و ہزاران تکلیفات عقل در پیش است
 اینہمہ رقیبان آنرو سید دیگر مراد رقیب فکر و فہم عقل و ہوش دیگر مراد از رقیب چشم و
 زبان و گوش دپاسے و سایر اعضاے این رقیبان آنرو سید و این ہا رقیب ہم و

Marfat.com

عندلیب ہم زیر کہ ظہور ہم اینست و حجاب ہم اینست و ہمین حجاب ظہور است و
 ہمین ظہور حجاب شد پس چون حجاب بر خیزد ظہور بر خیزد و چون ظہور بر خیزد پس چندین
 ذوق و شوق با کہ انگیزد و دیگر مراد از غنچه پرده است یعنی در چندین ہزار پردہ صفت
 ہستی و ہنوز بوسے آن گل روعے مصفا ظاہر نشدہ است اما در انتظاران روعے
 ہزار عاشق بقیرا نہند و دیگر مراد از غنچہ دست و طالب عندلیب صفت گرد گرد آن
 کعبہ بستہ طواف با دار و چون یاد عاشق بوزد آن غنچہ وہاں بستہ یکا یک شکند و از
 بوسے آن عاشق عندلیب دار مست و بخود گرد و در ظہور چہیت رقیب فانی شود
 و عبارت از عندلیب رقیب است تا ان زمانست کہ او در پرده است چون
 از پرده برون نماید کس با در میان نیاید انکہ در ذوق چنان دیوانہ باشد کہ ہر یکگانہ
 و بیگانہ را مدخل درین میانہ نماید اگر بگوش جان بشنومی ہر دم بانگ انا الحق از
 از گشتہ خیران است و جز این بانگ دیگر در عالم نیست اما این زمان حال منصور
 بقال آمد تا چندین دل حاصل گشت چون حضرت خواجہ منصور علاج را پارہ پارہ
 کردند بسوختند و خاکسترش بباد دادند اما این بانگ را نتوانستند فرو نشانند
 معلوم است کہ آن بانگ از منصور نبودانی انا اللہ انہ درختے بر آمد چہ عجب
 اگر منصور بر آمد

من نمیگویم انا الحق بل میگویم بگو چون نمیگویم مراد لدا را میگوید بگو
 ای جانمن طالبان حق را دو نظر پیدا میشود ہدایت او ہر کہ را عنایت میکنند یعنی یکے
 اول یکے آخر نظر اول نزوح دل حرف غیر را شستن است و بنظر آخر نقش اللہ را
 بران تختہ منقش کردن است یعنی اول خود را در خمی بیند و این نظر ثانی میسازد
 و آخر خدا را در خود میباید و این نظر باقی میگرداند یعنی قائم بصفت حق میشود ازین
 جہت بقادیم دار و الا ان شأنا لیس الا الموتون بر این شاہد است

هرگز نبرد آنکه دلش زنده شد بعشق ثبتست بر جریده عالم دوام ما *
 اول محو میشود و آخر محومی آید موت بود این حیات بود اما عجایب محو که عین محو است
 ازین معنی حق سبحانه تعالی اول موت بر یاد کرد و آخر حیات را یعنی خلق الموت
 و الحیات آرسے آنکه نبرد زنده کئے شود و ازین حیات پرچ کس بر او قوت نیست
 مگر طالبان حق را که ایشا زاموتے دیگر و حیاتے دیگر بوالعجب قومی که پیش از مردن
 خود مرده اند پیش ازینکه رفت انجا برده اند اما آنکه جرعه جام محبت چشیده اند خون
 در پیاله کرده در کشیده اند آرسے آنکه چشیده اند رسیده اند دم در کشیده اند
 دلا بگذار این بهروده مقال چون میسر نمیشود از توج نفسک و مقال آرسے هر چند
 چینیست اما مراد ازین است که تو خود را همه حال در میان میار بجمع حرکات
 نظر بر ذوالجلال دار یعنی لا تحرك شی الا باذن الله تا از معنی ذوقی الفکر افلا سمعوا
 آگاه باشی بعد از حصول این نظر هر چه از تو صادر شود عین صواب شناسی آرسے آنکه
 در سحر و حده لا شریک له غرق اند بی خبر از تفرقه فرق اند بآن نهایت رسی
 الا بشیق النفس و آن چیست یعنی راه و راه نماید و راه شاپس نفس که هست
 پرده معشوق است تا هر ساعت از پس این پرده بزبان تاز بعاشق جان باز را
 گوید و از براس ذوق گفتگو کے این پرده را باز میکند و هر دم ندامید که پرده را
 بدر و بسا یعنی بامرس الا بشیق النفس اما مقدور در دیدن این پرده بدست
 این تداو که خود ندر در دیده نگر دو قته که دریده شود در کشیده باشد یعنی طالب که
 بود و مطلوب کجا آری و کن ترانی ناز و نیاز باشد عاشق بیچاره و بے تدبیر امید آن
 دارد که خواهد در دیده دید که هست براسے اشتیاق است و هر چند که مشتاق تر
 نزدیک تر و هر چند که نزدیک تر برده حقیر تر چشم آن دارد که بعد از ویران بجز تو
 سر هم بر دل نهد امید و آرزویش را عجب دل داری که بر موسے گرفتاری و هر

وہر بازار خریداری و ہر خریدی سے افکاری و ہر افگائی سے اسرارے تو تنہا
 نیستی بیمار چشم شوق آن دلبر کہ چشمش شوق تہود رہر گوشہ بیماری دگر دار
 ولا چند درین تفرقہ متفرق باشی نفس شیطان خلق و دنیا کفر و اسلام خیر و شر
 بہشت و دوزخ ہمہ در دایرہ محبت جمع کن و در آسیہ معرفت بسای و بدست
 عشق غلولہ نبد و در پائے وحدت پرتاب کن و اللہ لغیثی و لا یشرک لہعبادۃ رباً

بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

رسالہ در توحید مصنفہ حضرت شاہ نعمت اللہ ولی علیہ الرحمۃ

بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

غیب ہویت حق اشارت است باطلاق حق باعتبار لاتعین و وحدت حقیقت ماہرہ
 باجمیع اعتبارات و اسماء و صفات و نسب و اضافات عبارت است از علم حق بذات
 از حیثیت تعین حق و در علم حق ذات تعین مطلق اوسع تعینات است و تجلی ذاتی مشہور
 کمالات است و اورا مقام توحید اعلیٰ و مبدئیت است و مبدئیت مجمع اعتبارات
 منبع نسب و اضافات است ظاہر در وجود و باطن در عرصہ تقلبات و اذمان -
 و وجود مطلق واحد واجب عبارتست از تعین در نسبت علمیہ ذاتیہ الہیہ و محقق از حیثیت
 این نسبت حق را مبدائی خوانند فافہم و تعینات مرایایے جو دانند کہ منسوبہ اندیشیوں بالطن
 اکوان صور شیوں و لشیوں باطن و وجود متعین نمودہ بتعینات صور ظاہرہ ازین و جہ شیوں
 مرایای و وجودند و وجود متعین بصور اکوان ۵

آب در هر قدر که جاگیرد در زمان رنگ آن اناگیرد
 لون الماء اناؤه و وجود مفاض عالم بمثال آئینه است که اوان با او صاف و احکام در مے
 ظاہر گشته و آئینه مخفی بظهور اوان در مے بچنانکه وجه آئینه پوشیده شود بظهور بمثال جمال
 نماینده و انسان کامل آئینه حضرتین است

در آئینه وجود کامل + امکان و وجود مے توان دید

در صورت و معینش نظر کن کین جمله در و توان میان دید

و بعضی مرات و وجه مستطیبه این اثر مرآت است در ظهور منطبع از حیث الطباع نه و حقیقت
 او در آیات معنوی و محسوسه الوار حضرت الیه چون نور چشم ما نماید
 فَجَاءَهُ مَنْ جَعَلَ فِي كُلِّ شَيْءٍ بَابًا إِذَا فُتِحَ ذَلِكَ الْبَابُ وَجَدَ اللَّهُ عِنْدَهُ
 هر در که بروئے مکتشایند حسن دلربائی بسا نمایند
 اما اگر لحظه لمحہ تجلیات ذاتیه برافتد

آئینه اش از زمان برافتد جام می و جسم و جان برافتد

نقش ز خیال غمید بندد بر خیزد و یک زمان برافتد

لِيُصَاحِبَ اللَّهُ ذَوَاتًا لَا يَتَّبِعُنَّ فِيهِ مَلَائِكَةٌ مُّقْرَّبُونَ وَلَا يَتَّبِعُهُمْ فِي سَمَاءٍ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا يَكُونُ فِي أُنْفُسِهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ
 و لَمْ يَكُنْ مَعَهُ شَيْءٌ وَ كَفَتَهُ أَنْ لَمَّا كَانَ وَمِثْلُكُمْ إِذَا كَانَ لِمَا كَانَ حَيْثُ كَانَ قَبْلَ أَنْ يَكُونَ

بے وجود وجود مانند ایم او بود و هموست و هم خواهد بود

بست الله اسم حضرت ذات مع قطع نظر از هر آیات +

گر چه باشد باعتبار دیگر اسم آن ذات با جمیع صفات

باعتبار اول غنی علی الاطلاق و باعتبار ثبوت بالوه در حضرت علمیه و رب مفیض وجودی بود
 است در خارج و الوهیت معبر است باسم الله که مشتمل بود بر خصائص مجموعه اسماء الهیه
 و الوهیه واسطه است میان ذات و سایر اسما و لا واسطه بینها و بین الذات و اسم

و اسم جامع یعنی اللہ کہ اسم اعظم است گفته اند بذات و مرتبه تقدم دارد بر اسماء اللہ
و منظر او نیز بحسب تقدم داشته باشد بر سایر مظاہرے

بر ہمہ اشیا مقدم او بود پیشوائے این چنین نیکو بود

و اسم حق نزد محقق ذات است با صفت متعینہ و ہر اسمی از اسماء الہیہ در مرتبہ احدیت

عین سببی است و در مرتبہ واحدیت عین سببی است من وجہ و صفات سلبیہ لویہ

راجعہ اند و بوجہ رابعہ با وجود فہم و ہوتیہ ہمہ در ہمہ ہمہ نموده اند و تحقیقات حقائق

رموزات و قائل و اشارات و قائل و عبارات شقائق از نسخہ مصحح ہر واحد میتواند بخواند

بحقیقت یکے بود بیشک در ظہور این دوئی نمود ان یک

و الوہیت اسم مرتبہ الہیہ است و درین مرتبہ طالب مالود بود همچنانکہ قادر از برای

ظہور مرآة مقدور طلبید و خالق آئینہ مخلوق جویدے

آئینہ روشنی بساید تا حسن و جمال رو نماید

و فرق میان ربوبیت و الوہیت آن است کہ الوہیت حضرت مجموع اسماء

با سر ما و جملہا و ربوبیت حضرت اسماء و صفات و افعال است بتغافلہا و میا

الوہیت و میان اسماء ذاتی فرقیست لطیف کہ بداننی یعنی الوہیت متعلق ممتاز است

از امہات اسماء ذاتیہ و تمیز ذات از اسماء ذاتیہ منتقل نیست مگر نیز جمع پریشان

کہ محبوب اند از تجلی ذاتی سے

یک ذات و صفات اعتباری در یاب گراہل اعتباری

و کثرت اسماء بعد و صفات تواند بود و صفت باعتبار نسب و نسب امور عینیہ

در خارج و وجودیہ در عقل و کثرت صفات کہ مانع عروج اند بحضرت احدیت باعتبار

عقل مشوب بود و علماء رسوم کہ عالم حق اند بعلم نظری و فکری خلف حجب صفات

محبوب اند و تا از حضرت واحدیت ترقی نمایند بحضرت احدیت نرسند

بگذر از عقل و اعتبار آتش مشنوا آن قصه و اعتبار آتش

وجود کثرت اسماء عین ذات الهیہ اند ظاہرہ بحسب شیون مختلفہ بہ صورت اعیان ثابتہ
از وجه وجود اند **مصرع** در عدم بر حال آسوده اند - و اعیان ثابتہ تصور معقولہ
اسماء الهیہ اند در حضرت ^{علیہ} و نسبت اعیان ثابتہ بصورت نسبت ابدانند با ارواح و نسبت
ارواح اند با بدن ۵

ظل ارواح اند اشباح ہمہ ظل اعیانند ارواح ہمہ
باز اعیان ظل اسماء حقند و مراتب عبارتست از تعینات کلیہ و ہر مرتبہ محلے معنوی است
کہ بوجہ اجمال جامع احکام و جوب و امکان است کہ متفرعہ اند از اسماء ذاتیہ و امہات
اسماء تالیہ و اعیان ثابتہ را مراتب است در عرصہ قلم و تعقل و امتیاز مراتب بعضی
اعیان از بعضی متعلقہ است همچون اسماء الهیہ و ہر آئینہ مرتبہ مستدعی ذاتی بود
کہ قائم باشد بروے و طالب محلے بود کہ حکام آن مرتبہ جاری باشد بران ۵

بمثل همچو سایہ میدانش مرتبہ این چنین ہی خوانش
و ظل بغیر ذو ظل نتواند بود و سایہ مستدعی محل است کہ بدان ظہور کند و اعیان
ممکنات محل ظہور الہی اند و ذات الہیہ بے نسبت اعتباریہ پہنچ و جہ از وجوہ
مشار الیہ نتواند بود و نسبت در مرتبہ احدیت مستہلکہ اند ۵

ہمہ مستہلکہ موج جناب نظریے کن بچشم با در آب

عین آبیم و غرقہ در دریا +

عین مارا بعین ما دریا ب

از تصنیف محقق ربانی امیر سید محمد علی بهمدانی قدس در بیان روح و نفس و غیره

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

آفتاب عنایت از فلک ولایت و برج هدایت بر اراضی قلوب مستعدان قبول حکمت و درایت خاصه بر بتان روح آباد قلب سلیم جناب حکمت پناه دلاک مقبول قلوب الاولیاء آبانده باد -

ابا بعد اسلام میرود که حکما طبیعی بسبب ممارست مقدمات طبی دانسته اند که ناطقه با سایر قوی و حواس ظاهره و باطنه معلوم هیئت اخلاط اربعه و ترتیب آخر ترتیب اعضا اند و هر وقت که این ترکیب جسمانی و ترتیب جسمانی اختلال پذیرد و هر آنچه که تشیخ و اندک بحسب تجربه و اندک بحسب تجربه و عمارت قوانین طبیکی بد که علت موت مرض است و علت مرض فساد و سبب صحت اعتدال مزاج و در جمیع اغذیه و اشربه و ملابس و از منزه و المکنه و حرکات و سکناات و سایر امور کون و فساد دانسته اند و محقق نموده اند که چون از اجزای نباتی و حیوانی و نفسانی انسانیه و حیات می یابند و بعد در بدن با تجمل خراب و مختل می شود و نباتات و حیوانات و نفسانی در بدن انسانیه ترکیب نباتات مجموع دانسته اند و بدن موجب اختلال می پذیرد و اندک حکما هر سبب معرفت اجزای سماوی و اسیام غلوی و کثرت تجربه نظرات کلی و امتزاجات جزوی دانسته سفلیات با سربا معلول علویات اند و هر نفس که بر عالم سفلی و عناصر اربعه و مواد ثلثه تا اسفل السافلین مرتبه انسانی فائض میشود از عالم علویست نعم آنکه طبیعی در تشیخ و تشفیص و اسباب فریضه صحت و مرض و موت دانند که در هر

شخصی غالب شود چنانچه در غن در چراغ غلبه شود چراغ بمیرد آن شخص با آن ماده می
 براند این بنا بود درست است اما حکیم پیروی که مطرح نظریه علوی است میدانند
 قاطع کلی و انتفاء عطیه علت غلبه خون و النطق و چراغ روح گشته است قول
 هم طبیعی چون اوضح و ادناست محتاج برهان نیست اما قول حکیم چون نظریه
 عقاید اعلاست محتاج برهانست و برهان و آنست که فرزند کے متولد شود
 حکیم کامل با سطرلاب تشخیص درجه طالع و مے کرده باشد توان گفتن که فرزند یا چه
 صورت و چه صفت باشد و از جمیع احوال صوری و معنوی دے خبر تواند داد و بعد تحقیق
 علاج و کد خدا و عطیه ضوئی و غیر بابت عمر مو بود مرض و زمان موت و کیفیت آن تواند
 داد و بعد تحقیق محقق کرد که لطائف معنوی مانند خواص و ارواح و هر چه غیر محسوس است
 اجرام ملوی بر اجرام سفلی قائلست و بر کیفیت ارتباط و امتزاج علویات و سفلیات
 قویا باید و از متقدمین حکمت طبیعت و حکمت معرفت ہیات مستعد قبول حکمت
 می و معرفت طبیعی و عقول و نفوس فلکی گردد و چون دانست که سفلیات معلولند
 علویات علت و میان علت و معلول مشابهت لازم و بادل قاطعه ثابت است
 لازم آید که افلاک و کواکب را عقول و نفوس یعنی دانش و زندگی باشد و چون معلول
 حیوان است حیات و اروعات را حیات بطریق اولی باید و این حکمت بعد از
 حکمت طبیعی و حکمت هیوی با استحقاق توان یافت من لم یعرف التشریح فهو عنین فی
 معرفت الشر قول حکیم محقق است و از همین قول معلوم می شود که دانستن تشریح فقط
 ہیات و حکمت موجب تصور نظر است چنانچه بیچاره شیخ عزیز نسفی و حکیم
 معلوم کرد که در هیات قاصر بوده اند چنان تصور کرده اند که روح کبیری
 طبیعی و روح فوادی حیوانی و روح دماغی انسانی از امتزاج طبایع و اختلاف عناصر
 از قوت بفعل آمده اند چون صورت هیولی انسانی مختل گردد و روح که حرارت منزیری است

عقل و ادراک که متوقف بر روح است مختل شوند چنانچه از قوت بفعل آمده بود
باز از فعل بقوت روند و چون منتہای نظر ایشان بنیۃ انسانی و قالب ظلمانی
بیش نیست چنان دانسته اند که حیات و علم را صورت و ہیئت خاص می
باید مرکب از اجزای اعضا مانند انسان اما سقراط حکیم که در حکمت طبیعی و
معرفت طبی با اتفاق حکما کم از جالینوس نیست و در حکمت همپوی و الهی ماضی است
و کمال اولیا که در علم طب کم از شیخ غزالی نسفی نیستند و بحکمت و ہیئات فائق
اند بعلم الیقین و عین الیقین دانسته اند که ان از تصور نظر ایشان است از جهت
آن که شکل کبری اکل اشکال است و جسم هر چند لطیف تر سیران و فیضان روح
در و بیشتر و اجسام فلکی که اجسام لطیفه اند شکل کبری دارند باید که ارواح
ایشان اعلی و اقوی و تم باشند و عقول و نفوس منطبعه جزو یہ سفلیه که ارواح
موالید نکتہ اند متولد و منزل از عقول و نفوس فلکی اند و بعد از خراب بنیۃ
انسانی و قالب ظلمانی که هر جزوے از اجزای جسم باصول آباء و امهات عناصر
بموجب کل شیء یرجع الی اصله رجوع نمایند و مرکب ابدان کثیفه مخلوله بگذارند
و مبادی جبروت شاهوار سیران ملک طیران نمایند و جمیع اخلاق حمیدہ و ذمیمہ
در عالم مثال بصورت تناسبه متمثل می شوند اگر حمیدہ است بصورت حور و ولدان
و قصور و غلمان و اشجار و انہار جاریہ و اثمار و قصور عالیہ و عرف و درجات
و الوار تجلیات متمثل می گردد و اگر ذمیمہ است بصفت سیران و خسران و
وحیات و غیران ارباب مجاہدہ و اصحاب مشاہدہ بسبب موت اختیار
قبل از بدن و موت اضطرار سے بورا شدت لوع کثیف الغطار ما زدوت یقیناً جمیع
درجات عالیہ جنات ثمانیہ و درجات سافلہ حجیم سبعہ مشاہدہ نموده صاحبان
علم الیقین و عین الیقین اند و در از منہ ما ضیہ کاملانے کہ صاحب نبوت و حکمت بر

یعنی بینا و دانایانند او پس نبی که ہر س حکیم است و ابراہیم خلیل اللہ علیہ السلام
 اختلافی کہ میانہ عامہ فقہار و حکما است نزد ایشان بود از جهت آنکہ بقوت
 حکمت دانستہ بودند کہ روح انسانی شعاعیست ازہ پر تو خورشید اعظم کہ نقش
 ظل ملکوت عبارت از ان است از روزن حرارت غریزی در خانہ قالب
 انسانی تافتہ چون ان روزن بسبب فساد و مواد سرد و گرد در ان شعاع روح
 منطبع کہ پنج جہت و بے ظلمت کثیف گرفتہ بود و یک جہت و بے متصل بنور
 ماندہ بود در یاکے نور و ملکوت کہ در یاکے حیات و علم است غرق شود و ان
 ویش و لے زیادہ شود اگر کافر باشد و اگر مؤمن و اگر فاسق باشد و اگر صادق
 فرقان کہ از سبب فیاض بواسطہ جبرئیل متمثل بہر صورت و حیہ و غیرہ بہر مظهر ذات
 و صفات محمدی تجلیات فائض و نازل است برین مدعا شاہدست کما قال
 عز شانہ حکایتہ عن المحبوبین بعد رفع الحجاب الحجابی رَبَّنَا اَلْبَصِرَ نَا وَسَمِعْنَا فَا رَجِعْنَا
 لَعْمَلِ صَالِحًا اِنَّا مُوقِنُونَ و بقوت مکاشفہ دیدہ بودند کہ جمع ارواح نوع انسان بحکم
 یحشر الناس علی صور اعمالہم در عالم مثال کہ مرآة صور و معانی است و از روی
 مرتبہ برزخست میان عالم اجسام و عالم ارواح و جمیع معانی جسمانی و روحانی
 و عبدانی و ربانی در ان عالم و نثر و عارفان و محققان -

اولیا و عالم آخرت آنست کہ متمثل میگردد و با حجاب لطیفہ مناسبہ چون بعین
 الیقین و مکاشفہ صور ارواح و قوی او او صفات او دیدند حجاب اختلاف از
 پیش ایشان برخاست و چون بمقتضائے العلماء و رشتہ الابنیا و الشیخ فی قومہ
 کالنبی فی امتہ در ہر زمان طائفہ باشند کہ بوراشت انبیا بحقیقت اشیا بینا
 باشند و طائفہ بوراشت حکما بخواص ارض و سما و انا باشند ہر اینہ اجیاناً منظر
 خاص ظاہر شود کہ ہم و انا باشند و ہم بینا تر و اختلافات جزوی لفظی کہ از تصور

معرفت یا از قصور یا کاشفہ در میانہ عامہ فقہاء و حکماء واقفادہ است نزد انبیا
 اگر حکما گویند کہ حشر ارواح است راست است و اگر فقہا گویند در حشر ان و کوشک
 و آب روان و جواہر در بالا آسمان است ہم راست است حکما تعقل معانی
 لطیفہ می کنند و فقہا از اینیا سور مثال آن معانی روایت می کنند احوال ہر دو فرق
 از روی تحقیق یکے است حضرت حق سبحانہ و تعالی تو فوق تحقیق این معانی
 بیکت انفاست نہ لیفہ مرشد ہدانی رفیق گرداناد بحر متہ کل ولی من الاقطاب
 والاقطاب والافراد۔

نامہ اسکندری معروف بہ سکندر نامہ خسروی

یہ وہ سکندر نامہ ہے جو حضرت سلطان الشعراء امیر خسرو طوطی ہند نے بجا سکندر
 مولانا نظامی علیہ الرحمۃ تحریر فرمایا و حقیقت یہ آپ ہی کا حصہ تھا علاوہ صنعت شاعری
 اور حسن عبارت کے فصاحت و مباحث فلسفانہ سے لہر ز کتاب ہے حسن و
 عشق کے کرشمے ناز و ادا کے انداز خط و خال کی تعریف جو خاص حضرت ہی کا
 حصہ تھا عجیب و غریب پیرایہ کیساتھ اس کتاب میں بہرہ ہے۔ کاغذ اور خط عمدہ
 و نفیس قیمت صرف ۵۰

صحت جسمانی

یہ اس نادر رسالہ کا اردو ترجمہ ہے جو حضرت امام علی رضا علیہ السلام نے خلیفہ ہارون رشید کو تحریر
 فرمایا تھا اس رسالہ کے پہلے آسان اصول و قواعد کا جو شخص پابند ہو جائے اسکی صحت اور قوت
 روز افزون ترقی کرے گی معہ رسالہ اختلاج الاعضا جس میں تمام اعضا کے پتھرنے کی عیب
 تاثرات کا بیان ہے مصنفہ امام جلال الدین سیوطی مترجم اردو قیمت ۱۰

کتبخانہ نظامیہ کی نایاب جدید الطبع کتابیں

دیوان نہایت الکمال

مصنفہ سلطان الشعراء حضرت شیخ سید دہلوی قدس سرہ حضرت امیر خسرو علیہ الرحمۃ پاکیزہ کے کلام کی تعریف کرنی ہمارا امکان سے باہر ہے صرف اس قدر بیان کرنا کافی ہے کہ اس دیوان میں آپ کے نہایت چربہ چمیدہ قصائد و مثنویات، قطعات و رباعیات، مطالبات، سیستان، تینے پہاڑیوں کا مجموعہ ہے ایک بار ملاحظہ کرنے سے اسکی خوبی معلوم ہوگی

قیمت صرف ایک روپیہ علاوہ محصول ڈاک

دیباچہ دیوان غزوة الکمال

یہ دیباچہ حضرت امیر خسرو علیہ الرحمۃ نے اپنے دیوان غزوة الکمال کا نثر میں تحریر فرمایا ہے فارسی علم ادب کی عجیب کتاب ہے اس میں حضرت نے اپنی مختصر سوانح کو اپنی تصانیف کا بھی ذکر کیا ہے اور بہت سے علمی رموز و نکات تحریر فرمائے ہیں۔ قیمت صرف آٹھ آنے

مجموعہ مرآت خیالات خسروی

یہ کتاب حضرت امیر خسرو دہلوی ہند کی تصنیف سے تین رساگل شامل ہیں
 ۱۔ مثنوی مرآت خیالات تو حید و تصوف کے بیان میں نظم۔
 ۲۔ انشا و رنگین نثر فارسی علم ادب اور انشا پر دانی میں سب سے بہتر کتاب
 ۳۔ رسالہ اصول شاعری۔ فن شعر گوئی اور اوزان اشعار و ردیف و قافیہ کے اصول و فروع کا مفصل بیان یہ مجموعہ نہایت نایاب اور عجیب و غریب ہے خوش حال سمجھنے والے ہر شخص کو اس کا علم اور ہم صرف اس کو آپ کی خدمت میں پیش کرتے ہیں۔
 زیر طبع ہے قیمت صرف ۸

کلیات حسن

فخر الشعراء حضرت امیر حسن بن علاء سجری صریہ و خلیفہ حضرت خواجہ نظام الدین
اولیا محبوب الہی کے محبت خیر اور عشق انگیز کلام کا نایاب مجموعہ نہایت
محنت و جانفشانی سے ہم پہنچا کر طبع کیا ہے کاغذ اور خط نہایت نفیس
و پاکیزہ قیمت بلا محصول ڈاک۔

دوا دل

یہ کتاب حضرت شیخ حسن محمدی کے رسالہ تقسیم الاوراد کی اردو شرح و ترجمہ ہے اور صرف اس
غرض سے تصنیف کی گئی ہے کہ ہر شخص خواہ کیسا ہی وہ دنیاوی کار و بار میں مصروف ہو
مگر اسکے قواعد پر عمل کرنے سے اپنے قلب کو صاف و متور بنا کر قرب الہی حاصل کر سکے
سے درحقیقت اس کتاب کو دل کی دوا سمجھنا چاہئے کیونکہ یہ خاص اسی غرض
سے لکھی گئی ہے بعد تصحیح و نظر ثانی بار دویم قیمت ۴۰

مجموعہ حلال طیب

سمع کے متعلق عجیب و غریب انکشافات مشہور ائمہ و محدثین کے معتبر رسائل کے
مجموعہ جن میں پہلا رسالہ کتاب الاستماع فی احکام السماع حضرت مولانا کمال الدین جعفر
تعلبی کی تصنیف سے (۲) رسالہ حضرت شاہ عبدالحق محدث دہلوی۔
(۳) رسالہ جہل حدیث یعنی سماع کے متعلق چالیس حدیثیں مع شرح و ترجمہ
اس رسالہ میں جمع کی گئی ہیں مصنفہ حضرت شیخ عمر بن سعید حسینی۔
(۴) رسالہ سماع مصنفہ حضرت شیخ رکن الدین بن حضرت شیخ عبد القدوس
گنگوہی قدس سرہم قیمت صرف پانچ آنہ
جملہ خط و کتابت و تحصیل زر اس پتہ سے ہونی چاہئے۔

سید حسین علی نظامی خواہر زلوعہ حضرت خواجہ نظام الدین اولیا قدس سرہم ہنرمند کتب خانہ نظامیہ صوبہ دہلی

عشق ناما یعنی بر جمع بند

حضرت مولانا واحدی علیہ الرحمۃ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اَلْعِشْقُ حَقِیْقَتِیْ اِرَاۤءِیْ
مِنْ كَاسِ مَحَبَّتِہٖ سَقَاۤءِیْ

بر دست شراب ارغوانی
مانندہ آب زندگانی
زان بومی حیات جاودانی
می نوش پیالہ تا توانی
بشناس تو ذات خود کہ آنی
تاسیر وجود را بدانی

ترسا بچہ زور در آمد
اول قدحی بدست من داد
واحد چہ می کہ یافت جانم
ای صوفی اگر حریف عشقی
مقصود تو خود حقیقت تست
تو جام جہان نما طلب کن

قَدْ كَانَ وَلَمْ يَكُنْ كَمَا كَانَ
وَالآنَ بَعْدَہٗ كَمَا كَانَ

ای وای بزہد پارسائی

زین گونه اگر تو دسربائی

دنیا میں بے نظیر شرح حکمت الاشراق اور عجیب غریب کتاب

آرود

اس کتاب میں اُس علم کا بیان ہے جس کے ذریعہ حکماء و اشرافیہ اپنے فشاگردوں کو صدمہ
کو کس فاصلہ پر ہوتے تھے شاگرد مشرق میں ہیں اور استاد مغرب میں اور سبق
پہلو پہلو مسافت اُن کے ارشاد و تلمیذین میں خارج نہیں ہوتا تھا۔ اس کتاب کے پہلے حصہ میں
اُن منطقی مباحث کا بیان ہے جن کے معلوم کرنے سے انسان کی عقل سلیم بجاتی ہے حق و
باطل میں تمیز کرنے اور خدا کو پہچاننے کا ملکہ پیدا ہوتا ہے ہر بات پر نظر ڈالتے ہی اسکے عجیب
صواب و واقفیت ہو جاتی ہے۔ دوسرے حصہ میں اُن مغالطوں کا بیان ہے جو بعض علمی مسائل
میں حکماء متقدمین متاخرین کو واقع ہوئے ہیں نہایت لطیف و عجیب غریب بیان ہے
تیسرے حصہ میں خاص مقصود کتاب یعنی عالم انوار اور علم اشراق کا بیان ہے یہ علم شعبہ یا جامع
یا سمریزم نہیں ہے بلکہ یہ وہ حقیقی علم ہے جس کے قواعد پھل پیرا ہونے سے صرفیاء و کالمین اور
حکماء متالیہین نے کشف و اشراق کے اعلیٰ مقامات حاصل کئے اس علم کا عامل جب چاہے اپنی
روح سے بدن کا لباس جدا کر کے دوسرے قالب میں اس کو داخل کرے یا آسمان زمین کی سر
کر کے واپس آجائے ہر ایک مخفی چیز کو معلوم کرنا مردہ لوگوں کی ارواح سے ملنا اسکے واسطے
مشکل نہیں ہے اور اپنے آپ کو ہر ایک صورت میں ظاہر کرنا نہایت آسان ہے علامہ قطب الدین
رازی علیہ الرحمۃ اس کتاب کی تعریف میں لکھتے ہیں کہ اسکی ہر سطر نور کی قلم سے حور کے رخسار
پر لکھی جائے اور اسکے معانی عقل کی قلم سے نفس کی لوح پر نقش کئے جائیں دنیا میں اچھا
ایسی کتاب لکھی نہیں گئی جب آپ ملاحظہ فرمائیں گے تو خود معلوم کر لیں گے کہ یہ کیا چیز ہے اور
اسکی کیسی قدر کرنی چاہئے تینوں حصوں کی مجموعی قیمت پیشگی خریداروں کی واسطے صرف عرصہ

مولانا مولوی حافظ سید نسیم علی نظامی خواہر زاوہ حضرت خواجہ نظام الدین
اولیا محبوب الہی قدس سرہ مالک کتب خانہ نظامیہ صوبہ دہلی سے طلب فرمائے